

VI

ЗАКОРДОННЕ

ДОЛЯР

1

Американський Дядя Сам,
Напхавши золота у шлунок,
Приплив в Європу і сказав:
— „Привіз вам, діти, подарунок“.

„Лікую чудом запашним
Всі європейські хвороби“...

Співає Дядя —

І за ним

Реве захоплено Європа:

Доляр, доляр все перемагає,
Доляр дні й ночі прикрашає,
Доляр — мрія, джерело утіх,
Доляр, доляр переможе всіх!

Доляр — сила,

Доляр — воля,

Доляр — мила,

Доляр — доля.

Доляр, доляр щастя нам несе.

Доляр... —

— Все!

Всі миротворці, як один,
 У груди б'ють себе в Гаазі:
 — „Ми нищимо піроксилін,
 Гармати, танки, бомби, гази“...
 І хитро дивляться в той час
 Один на одного з докором,
 Гарматами лякають нас
 І мурмотять ціничним хором:
 Доляр, доляр... і т. д.

Вун - Чхі, шахрай і шарлатан,
 На Хінсько - Східній залізниці
 Закривши свій буфет - шантан,
 Співає, вдавши сум на пиці:
 — „Я — Вун, я — Чхі,
 Я — Чхі, я — Вун,
 Брехня, що з мене пада порох.
 Я революцій і комун
 Трагіч...
 Епіч...
 Одвіч —
 ний ворог“.
 Доляр, доляр... і т. д.

Американці — трах - трах - трах! —
 Самі собі співають славу,
 За доляром по всіх морях
 Полюють їхні пароплави.

По всіх морях,
Протоках всіх
Стоять американські чати,—
Бо люблять доляр, стек і сміх
І безтурботних всіх дівчаток.
Доляр, доляр... і т. д.

5

Американка молода —
Її девіз — кохання й воля,
У всіх ділах допомога
Її слуга покірний доляр.
— За доляр, — каже, — кожну мить.
Я маю з перчиком моменти,
За доляр можу я купить
Самого навіть президента.
Доляр, доляр... і т. д.

6

Мікадо теж у хор цей вліз,
Співа:
— Мікадо — родич сонця,
Коли він злий, трепещуть скрізь.
І європейці, і японці.
Він — сонце правди.
Він — гроза
Брехні, шахрайства і недолі.
Але, між нами, це — буза,
Коли очам засяє доляр.
Доляр, доляр... і т. д.

Ось доказ:
 В рікш —
 Самий мінор,
 Ремні та стек їм плечі ріжуть,
 Бо возять тих, хто п'є вино,
 Бо возять їх за жменю рижу.
 Хазяїн — все,
 Йому ж — процент,—
 Оце життя,
 І щастя
 Й воля,
 Коли складе за центом цент
 Отой проклятий...
 Хижий...
 Доляр.

Доляр, доляр... і т. д.

Та не поможе вже панам
 Ні брязкіт зброї, ні паради:
 Клеочуть Бірма і Аннам,
 В Китаї буйно квітнуть ради.
 У дяді Сама в шлунку — різь,
 Назуспіч пнеться він поволі,
 Виходить нині вже не скрізь
 Допомагає вірний доляр.

— Доляр вже не скрізь допомагає
 Доляр їм життя не прикрашає,
 Доляр — мрія, джерело утіх —
 Завтра під собою поховає їх.

Доляр — сила,
Доляр — воля,
Доляр — мила,
Доляр — доля,
Доляр, доляр помсту їм несе . . .
Все.

З оперети „Гейша“

ПОЛЬКА - ПІЛСУДКА

В м. Скалі, коли українська людиність відмовилась взяти участь у вечірці на честь польського прикордонного відділу, салдати відділу почали на селян стріляти. Убито кілька чоловіка

Грайте, бубни та цимбали,
Грайте, чорт вам в печінки.
Раз - два - три затанцювали,
Граціозні та меткі.

Лап - ціп - цоп.

Лап - ціп - цоп.

Подивись наліво,

Подивись направо.

Лап - ціп - цоп.

То — важлива справа,

Політична справа,

Гоп!..

Скаче панство - офіцери,

З ними — дами полкові,

Скачуть вікна, скачуть двері...

Кавалер - р - рри, візаві!

Лап - ціп - цоп.

Лап - ціп - цоп.

Подивись наліво,

Подивись направо,
Лап - ціп - цоп.
Підпоручник, браво.
То державна слава,
Гоп!..

Пан - майор поправив вуса,
І розправив не дарма.
— Що за бісова спокуса?
Людність?— Людности нема.

Лап - ціп - цоп.
Лап - ціп - цоп.
Подивись наліво,
Подивись направо.
Лап - ціп - цоп.
Людність та лукава
Танцювала жваво
Щоб...

Що? Не хочуть? Українці?
Це ж — образа із образ.
Це, голубчики, покиньте,
Танцювати, швидко, враз.

Лап - ціп - цоп.
Лап - ціп - цоп.
Не дивись наліво,
А дивись направо.
Лап - ціп - цоп.
Всюди — наше право.
Ну, скачи, роззяво,
Хлоп!

Як? Відмова? Бунт? Ну, добре.
Танцювати ж я звелів...

Ну? Вперед, мої хоробрі,
По негідниках цих — плі!

.....
Знов до залі? Перемога.
Честь держави — над усе.
Іншим то пересторога.

— Вище ногу. Балансе...

Лап - ціп - цоп.

Лап - ціп - цоп.

Подивись наліво,

Подивись направо.

Лап - ціп - цоп.

Нех жие держава!

Слава, слава, слава!

Гоп, гоп, гоп!..

ВОСТАННЕ

Ян виріс між мурів в'язниці,
Родивсь він у камері тьмяній,
Вже місяць як біля криниці,
Він матір побачив востанне.

І з матір'ю бачитись йому
Не вільно !..

Не можна !..

Не треба !..

Бо ксьондз переконував в цьому
Всесильною волею неба.

Тож мати його комуністка,
Прокляття і неба і бога.

Уже їх розстріляно низку
І проклято вже не одного.

А в серці ятріє десь туга
И нікому не можна сказати
(Нема ні одного бо друга),
Що любить він прокляту матір.

Та раз обдуривши сторожу,
Пробравсь до ув'язнених кола

І матір шукає тривожно,
І матір шукає довкола.

Та марні зусилля зорові :
Не видко !..

Пропала !..

Немає !..

Ян, мати твоя нездорова,

Ян, мати твоя голодає.

Вона вимагає, щоб Яна

Побачити дали їй змогу.

О, мати, о, мамо кохана !

Прокляття ксьондзові і богу !

Ян плаче,

кричить

і ридає.

Проводьте !

Де мати !

Де мама !

І туга його молодая

Спливає на землю сльозами.

Проводять до камери його

І радість шаліє у ньому

(В'язничну він знає дорогу)

Спить... мабуть заснула з утоми.

До нарів :

— Встань, мати !

— Встань, мамо !

Я Янек, я син твій убогий,

Тебе я прийшов привітати.

Прокляття ксьондзові і богу.

Встань, мамо, хай зір твій радіє !

Встань, мамо. І кожний крик рана,

Та мати вже з нарів не встане

Бо мати заснула

Востанне.

ЛЕГЕНДА ПРО ЛЕНІНА

Вищий Репертуарний Комітет до вистави дозволив 1/XI 1927 р. за № 3946).
Місіонерська школа в Хіні. Учитель, він же Пастор, проказує
хінчатам

Пастор. І коли народився Христос, була ніч...
гм, зоряна ніч...

Хінчата (*ставши рядом перед учителем голосно вигукують*). Була-була ніч... зоряна-зоряна... (*а самі за звичкою хінських школярів, махають руками і підказують то на ліву, то на праву сторону, аж кіски маятниками*).

Пастор. Пастухи ночували в полі біля череди...

Хінчата. Біля-біля... череди... у полі-полі... (*входить хлопчик, Джан; школярі так і вкрили його криком*).

Хінчата. Джан! Джан!

— Він спізнівся...

— Ловив драконів по дорозі...

(Раптом замовкають, тільки лунає тоненький тривожний голосок дівчинки)

Х ой. Ой, Джане, поспіши до сера закаблуками вперед...

(Джан підходить до вчителя й земно вклоняється. Пастор б'є його буковою палицею)

Пастор. Раптом небо засяло і хор анголів...

Хінчата. Небо - небо ... анголів - анголів...

Пастор. Устань, Джане... Дівчинко Хой, скажи, що таке ангол.

(Мовчанка)

Пастор. Я вчора казав ... ну?

Хой. Ангол, сер... — дракон...

Пастор. Я тобі цього не казав. Драконів нема... Драконів вигадала темна хінська голова... Скажи, Джане, ти,— хто створив анголів?..

Джан. Сер, ви за це не казали...

Пастор. А як ти думаєш?

Джан. Я думаю, сер, що їх зробив англійський король.

Пастор. Що-о?!

Джан, відчувши, що сказав щось не до ладу, поправляється)

Джан. Його величність, добрий англійський король.

Пастор. Що-о? Хто?.. Хто сказав тобі таку ересь?.. Хто вкинув тобі в голову таку... комуністичну ідею?

(Тягне Джана до бамбукової палиці)

Джан. Ви сказали, сер...

Пастор. Що-о? Я?..

Джан. Ви сказали, сер, що його величність...

Пастор. Ну?

Джан. ... добрий англійський король все робить для бідних.

Пастор. Ну?..

Джан. Ви сказали — подумай... Я подумав так, що й анголів зробив добрий наш король... для бідних...

Пастор. А я бачу, що ти, хлопчику, занадто розумний... Ти такий розумний, що коли всі хінці такі будуть, то у його величності, короля англійського, не стане рушниць і гармат... Стань отут... навколюшки... Нагнись! (*б'є тричі палицею*). Анголів створив бог! (*б'є палицею*), бог! (*б'є*), бог! (*б'є*). Кажіть усі!

Хінчата. Анголів-анголів... створив... бог... бог...

Пастор (*пише крейдою на дошці „Бога бійся, короля шануй“*). Візьміть олівці й пишіть: бога бійся, короля шануй... Пишіть, аж поки я вернусь (*виходить*).

Хінчата (*до Джана*). Чому ти спізнився?

— Чи їв ти вже?

— Мабуть просив на пристані по харчевнях рижу?

Джан. Це нічого, що спізнився, я й завтра спізнюся, о!..

Хінчата. Ти й завтра спізнишся?

— Джане, ша. Тут... серова палка...

Джан. Це нічого, що... палка... Це нічого, що захворів мій сліпий татко... Це нічого, що в нас нема рижу... За те я знаю щось, а ви не знаєте, о!.. А я вже знаю, о!..

Хінчата. Що?

— Ану, що?

Джан. Я знаю таке, що його сер боїться, всі сери, і... навіть англійський король боїться...

Хінчата. Джане, скажи!

— Ну, скажи!..

— Я тобі дам рижу — скажи!..

— А я вареників із свининою...

Джан. Я знаю таке, що скоро я й мій татко, і всі бідні їстимуть вареники з свининою, і навіть па - ба - сянь - цай¹⁾ їстимуть...

(Велике здивовання)

Хінчата. Па - ба - сянь - цай? ! Всі їстимуть па - ба - сянь - цай? !

— Вісім коштовних страв? !

Джан. Так! Па - ба - сянь - цай... Боби із імбирем, квасолу з імбирем, сочавицю з імбирем. Бо так зробить Ленін. Я знаю вже про Леніна, о!..

Хінчата. Про Леніна?

— Що таке, Джане, про Леніна?

Джан. Що таке про Леніна?.. Далеко там, от там, за великою стіною. На вихорі літа Ленін... По всіх країнах...

Хінчата. Даос...

— Чарівник!

Джан. Ні, ні... Даоси — шахраї... Даоси напускають на очі туману, а Ленін — багато знає, про всіх бідних знає... У тітки Лунь сухоти — він знає. Дядькові Хани одрізало машиною руку — він знає. Кривому Сюєві сер вибив три зуба — він знає... І за мене знає, і за тебе, Хой, за тебе, Лі, — знає, о! Ленін!.. Він тільки за бідних. Скоро, скоро він прилетить до нас.

¹⁾ Коштовна хінська страва, що її можуть купувати тільки заможні.

Хінчата. А король англійський?

— А салдати на машинах, Джане?

Джан. Ленін... він такий, от такий! І король його боїться, і всі сери, бо він сяде на вихор і ніхто йому нічого... Хоч нехай вони на машинах, йому це нічого... Бідним він дає хоч яку роботу... Він як каже, то слова обертаються на зірки червоні і так ясно сяють бідним...

Хінчата. Та це ж правда, Джане?

— Хто тобі казав?

Джан. Є листи й книжка од Леніна... Кулі ¹⁾ на пристані читали... Скоро... Скоро він прилетить до нас на вихорі, як на коні, і тоді ми прогонимо усіх серів, і нашого з школи, і я навіть вдарю нашого тричі... Ні... Один раз... Одією палицею...

Хінчата. Тричі, Джане!..

Один. Тричі, Джане!..

Другий. П'ять, сім...

Третій. Ша! Сер іде.

Всі. Сер!

(Рух і тиша. Входить пастор)

Пастор. Всякий благочестивець боїться бога і шанує короля... Гм... Не боїться бога і короля — хто? Скажи мені, Хой.

Хой. Ленін, сер!

(Учитель аж присів)

Хінчата. Ленін! Ленін!

ЗАВІС

¹⁾ Кулі — хінські чорнороби.

ВИБУХ

(Уривок з оповідання „Хінська новеля“)

І зграї мовчазно, сквапливо стягалися, ладнаючись прямокутними плямами, рівненько шикуючись перед незримим іще ватажком.

— Лі-джен! — зойкнуло, розкраяло останню світанкову тьмяність.

Здригнулись. Завмерли.

Він наближався віддалік, стрункий, гарний, в супроводі свого почету. Він крокував швидко, пружно, упевнено. Він здавався таким сильним, сміливим, новідступним, наче ніколи не зустрічав перепон і ніколи не схиляв голови. Він, звичайно, знав, що не тільки військо, а й добра частина довколишнього люду, попри всяку обмовність, вважають його за чесну й правдиву людину, яка нічим себе не зганьбила і яка (обезперечно!) зичить усім найкращої долі. Він холодно, хмурно поглядав з-під застиглих брів, але на устах йому леліла тіль-тіль помітна, наче хтива, наче радісна усмішка,— він добре знав, що переможе.

І саме в цей момент десь з-поміж сірих людських прямокутників впливла йому назустріч постать невеличкого салдата. Постать відразу звернула на себе увагу, та всі сторопіли і трохи

ще вагалися: вона бо йшла з порожніми, байдуже спущеними руками й мала при собі лише тесака, що висів при боці.

Коли ж почет захвилювався і вже випередив ватажка (хоча до нього лишилась чимала відстань), коли з боку частин знялися застережливі оклики, постать зупинилась.

— Вітаю славетного старшого брата і друга, — сказав цей салдат, почтиво вклоняючись ватажкові. — Хай не дивується він на щирі приязнь і хай не боїться відважний беззбройного. Хай дозволить мені сказати кілька слів салдатам і тоді переконається остаточно.

Не міняючи пози, Фей-хань одним порухом уст затримав свою старанну варту, і в цей коротенький, неймовірно напружений момент з чиеїсь невідомої, незаперечної волі ніби приросли вони всі, кожний до свого місця: укісно, кроків за п'ятнадцять од ватажка — невеличкий салдат, а далі, ще кроків за тридцять — частини.

Ту ж хвилину, повертаючи голову до частин, невеличкий салдат високим лунким голосом вигукнув:

— Салдати, перед вами людина звідти, з міста.

Фей-хань, ніби аж тепер прокинувшись, здогадливо сіпнув бровою і нараз наказав, щоб зухвальця все ж таки обшукали.

— Салдати, — тим часом провадив той, — хто це сіє серед вас ворохобні чутки? Хто каже, що в місті платять більше?

І ватажок, такий завжди рішучий, цього разу чомусь став знову нерішучий і коротким рухом

голови скасував допірішнього наказу: обличчя йому пояснило якимся новим радісним здогадом.

— ... хто каже, що Фей-хань зрадник? Каже, що це Фей-хань хотів зґвалтувати дівчину? Що це він убив п'ять човнятів? Що він не революціонер? Що він тяжкий злочинець? Що він зганьблений? Що не можна служити йому, бо на руках його кров примусової смерті? Що треба негайно покинути Фей-ханя, негайно приєднатися до міста й скерувати свою зброю на самого Фей-ханя та заморських чортів? Чуєте, салдати? Той, хто це все каже, той каже правду! Фей-хань справді заслужив на кару...

Здригнулася земля, блискавичним громом розпанахало повітря, і на тому місці, де стояв Фей-хань, метнувся д'горі раптовий вахляр синявого диму, бистрих струменів піску та якогось кольористого шматовиння...

Лише наступної хвилини всі зрозуміли, що салдат кинув бомбу великої сили, яка розірвала ватажка, і лише тепер помітили, що салдат чимдуж, мов божевільний, мчить майданом навскоси.

Кілька сухих, лунких, душогубних потрісків йому навздогін.

Салдат вхопився рукою за плече, спіткнувся, проте біг далі.

А вже з лівого флянгу відокремиласть низка старшин, і дедалі звужуючи коло, почала оббігати втікача непереможним півочертом.

— Салдати, рятуйте! — скрикнув він і круто повернув у бік.

Та й звідси назустріч уже поспіхом наближалась нова жива загородь.

Він опинився у пастці. Він бачив, що йому лишається ще кілька кроків, щоб умкнути, але почував, що йому вже бракує сил довершити свій замір.

Він зрозумів, що й салдати надто розгубилися і не можуть одразу перемогти вагань. І він знав, що ось-ось його неминуче схоплять — зараз же буде страшний допит, неймовірні тортури, надлюдські страждання, буде довга смерть. І тоді прибічники Фей-ханя цю подію обернуть на виключне злочинство і саме нею остаточно спантеличать салдатів та населення.

Все це бистро промайнуло в його голові — і зупинилось.

Салдат блиснув у повітрі тесаком... якось не-природно скорчився, у тав...

Хвилинка раптової тиші.

І хтось сказав: ганьба.

Ранішній вітрець перебіг, торкнув тисячні уста, і рясніше, сміливіше, одностайніше залунало віддусіль:

— Ганьба! Ганьба!

Прямокутники вже тріснули, вже мішма гойдалися, хвильно збурились.

— Ганьба!

Це сталося надто швидко, несподівано. І було це остаточно, рішальним, як невблаганна смерть: ніколи, ніколи нащадки акадів не ходили і не підуть під прапором, заплямованим кров'ю страшної саможертви.

Ніколи!

Вони, досі суворо-мовчазні, непорушно-судільні, були схожі тепер на той буремний потік після щедрої зливи, що, прорвавши загати, запінено, люто шумує, реве, летить сліпма на всю свою могутню широчінь і без вагань, немилосердно трощить усе, що тільки потрапить на його путь.

Аж тепер вони, якщо й не зрозуміли всього, то без сумніву, незаперечно, рішуче повірили невідомому салдатові і всією нестримною численною лавою повернули до міста.

Вони, гукаючи погрози на адресу тих шматованих решток, що їх збирали тепер прибічники ватажка, бігли й топтали самих прибічників. І в той же час вони не зважувались зупинитись і поглянути на самогубцю-салдата.

І лише дехто, особливо зацікавлений, збочував до невеличкого натовпу, що мінливо танув і знову гуртувався.

Там, у порохняві, у хлядрі іржавих патьоків, нерухомим, назавжди застиглим, зім'ятим клубком лежав він — такий ще молодий салдат. Він цупко підібгав ноги, наче й досі намагався утримати своє криваво-розперізане нутро, а на розтулених устах якось терпко срібніли два зуби, наче й досі не скінчив він останнього віддиху...

Дехто одразу сіпався обіч і йшов геть, дехто нерішуче переминався, нахилився ближче й заглядав у помутнілі зіниці.

Хто знав, той упізнав. Бо це була найкраща, перша жінка Хіни — маленька Ю,

ХИМЕРНИЙ ПОХОРОН У БРАДДОКУ

Слухай жалібні барабани химерного похорону.
Слухай повість про химерний американський
похорон

У місті Браддоку, в Пенсільванії,
Де сталеварні живуть, як бридкі дракони,
вижираючи людину, землю й небо.
Весна. Заблукала весна, перелякана дитина
в країні крицевих почвар,
І Ян Клепак, величезний усмішкуватий чех,
по дорозі на роботу о шостій рано
Бачить пучки яскравої трави на горбу проти
річки й сливові дерева, повиті диким
білим цвітом.

Й коли він, напівголий, заллятий потом,
пудлінгує,— біс біля сірчастого озера —
Слинове дерево зм'якшує йому серце,
Зеленотравні спогади набігають і зм'якшують
йому серце,
І він забуває бути твердим, мов криця, він
пам'ятає тільки перса
Своєї дружини, дрібний сміх своєї дитини,
і як люди співають, коли вони
п'яні й щасливі

Він пам'ятає корови й вівці й веселих
селян, і лани соняшної Чехії.
Слухай жалібні барабани химерного похорону.
Слухай повість про химерний американський
похорон.
Прокинься! прокинься! Ян Клепак, печі
ричать мов тигри,
Багаття кидається під стелю, як скажені
жовті тигри по своїй клітці.
Прокинься! вже десята година й наступна
купа скаженої летючої криці має
влитись до твого тігля.
Прокинься! Прокинься! бо порепана підважня
тріщить в одному з цих пекельних казанів.
Прокинься! прокинься ж! бо тепер підважня
тріснула й криця ремствує й біжить
по підлозі, мов божевільний, що втік,
Прокинься! О, сон скінчився й криця
проковтнула тебе назавжди, Ян Клепак!
Слухай жалібні барабани химерного похорону.
Слухай повість про химерний американський
похорон.
Три тонни криці держать у своїм серці
кістки, м'ясо, м'язи, нерви, мозок
і серце Яна Клепака,
Вони держать спогади про зелену травицю й вівці,
сливові дерева, дитячий сміх і соняшні
чеські села.
І директори сталеварні дарують величезну
труну з криці й останки людини вдові,
Яна Клепака

Й на величезній платформі його везуть тепер
до величезної ями на цвинтарі,
Й вдова Яна Клепака й два друзі їдуть
на возі за купою криці, що держить
Яна Клепака,

Й вони ридають за стінками возу й поминають
м'яку людину, забиту твердою крицею.
Слухай жалібні барабани химерного похорону.
Слухай повість про химерний американський
похорон

Ось трое мисленників мислять химерні думки
на цвинтарі.

„О, я нап'юся, я буду вічно п'яний, я ніколи
не одружуся з жінкою й не буду
батьксм веселій дитині,

Я забуду вас, я буду нічим віднині,
Життя — брудний жарт, як похорон Яна !“
Один з друзів міркує на солодко-пахучому

цвинтарі,
Коли важниця спускає три тонни криці,
що держать Яна Клепака,
Слухай барабани химерного американського
похорону.

„Я пратиму шмаття, я митиму підлоги,
я буду потаскухою за полтиник,
але мої діти ніколи не працюватимуть
на сталеварні !“ —

Жінка Яна Клепака міркує, а земля
насипається над величезною труною криці,
У весняному сонцесяйві, у м'якому
квітневому повітрі.

Слухай барабани химерного американського
похорону.
„Я зроблю себе твердим як криця, твердішим,
Я прийду колись і зроблю кулі з Янового
тіла і влучатиму ними в серце тирана!“—
Другий з друзів міркує, слухач,
Той, що слухав жалібні барабани химерного
похорону,
Що слухав повість химерного американського
похорону,
Й повернув лютий, мов пекельний казан,
де зламано підважнею.
Слухай жалібні барабани химерного похорону.
Слухай повість про химерний американський
похорон.

Переклад І. Кулика

VII

РЕВОЛЮЦІЙНЕ МИНУЛЕ

І. Якіру

БАЛЯДА* ПРО ІВАНА БАЗАРНОГО

Ланцюгом із гармат озвірілий світ
обступа революції край задарма!
Не помре у мільйонах сердець і літ
слава про марш Червоної армії...
Десь у панській важкій землі
поліг
воєнком революції

Ваня Базарний.

Після бою спочити в зеленій траві
ліг під хмарами вогко-тугими...
Пам'ятаймо про наших братів бойових,
що уміли за волю гинуть.
Бо ростуть корпуси будівель нових,
а підмурком — оті могили.
Молодий командир санкюлотів-бойців
не вмів, не любив одступати з поля.
І заклика наган у мертвій руці,
попрощавшись з останнім набоєм.
Із своїм командиром умерли всі
кулеметної сотні бойці-герої.
Звір, що голосу лева живого тремтить,
нападає на мертвого сміло.

Порубал и жорстоко шляхетні кати
командира Базарного тіло.
Тільки третього дня поле смерти чоти
червонарські загони одбили.
На чужині, по той бік радянських рік,
під чужою для Івана блакитною стелею
поховали звиягу на Божій Горі
побратими його невеселі.
І накрили таким, як він, — міцним,
непохитним уламком гранітної скелі.
Ланцюгом із гармат світові хижаки
обводять серце жовтневих заграб...
І ворухиться грізно граніт важкий
над порубаним червонармом.
Із могили під грім канонад лунких
ще устане Іван Базарний!
Скине камінь, гукне та збере бунтарів.
Галичини і Польщі повстанців.
І відплатять за кривди нові й старі
панству польському, хлопи востанне...
Сподівайтесь, панове! На Божій Горі
комунара розбудите — встане!

27. IV 30 р.

БІЛОГВАРДІЙСЬКИЙ ЕШЕЛЬОН

(Уривок з роману „Чотири шаблі“)

Проїхали дві станції, на котрих паротяг брав воду. Туман рідшав. Поїзд ніби виїздив з долини, де вічно снували тумани.

— Вигрузимось, а поїзд свій пошлемо назад, щоб відрізати шлях до відступу,— сказав Шахай Остюкові, виходячи з своєї теплушки, де їх лише троє— з Галатом. Дорогою вони переговорили про все, і тепер кожний знав, що йому робити.

— Вигружайсь!— закричав Остюк, і троє друзів швидко мали перед собою армію з восьми людей: дев'яносто два партизани повтікали дорогою. Галат почервонів, його вуха і навіть руки набрякли від крові. Остюк поворушив головою, ніби йому муляв комір френча. Шахай витягся увесь, стоячи струнко. Ніхто не рухався. В цю хвилину десь здалеку почувся гудок і чахкання паротяга.

— Усі по місцях!— подав команду Шахай і махнув машиністові забрати поїзд.

Поїзд пішов, щораз збільшуючи швидкість, а десятеро людей на чолі з Остюком та Галатом пробігли понад колією до насипу, заховалися за

ним. Їх усіх закрила хвиля туману, що її прикотив чи присунув вітер.

З протилежного боку виразно чулося, як наближається до Варварівки ешелъон.

Шахай зустрів його, стоячи на пероні, тримаючи руки за спиною : такий вигляд має вчитель, коли він стоїть в кімнаті й вибачливо чекає, поки розсядуться учні. Ледве спинився ешелъон, як Шахай став походжати двовж його, рахуючи вагони і записуючи щось до записної книжки, котру він вийняв з кишені. Його оточила юрба. Та вигляд в Шахая був такий, що ніхто не наслілився заступити йому дорогу. На гамір виглянув офіцер з пасажирського вагона, і всі йому стали гуртом кричати, зчинивши неймовірний гвалт.

— В чом дело? — закричав офіцер.

— Комендант? — почули всі серед тиші голос Шахая.

Офіцер ствердив це махом голови.

— Хай комендант ешелъону та командири окремих частин зайдуть для переговорів про капітуляцію, я чекатиму на вас десять хвилин, — Шахай пішов помалу до станції і, сівши в кімнаті біля каси, став чекати.

На пероні наче розпочався ураган. Кричали всі разом, обурено кляцали затворами гвинтівок, і крізь вікно Шахай помітив, що в дверях деяких теплушок з'явилися кулемети. Після п'ятихвилинного чекання зайшло шестеро офіцерів. Вони розгублено і в той же час суворо оглянули Шахая.

Останній не запросив їх сісти, і так про-
йшла вся розмова: сидів тільки Шахай.

— В чом дело? — повторила людина, котра перед
цим виглядала з вагона, — хто ви і чого вам треба?
Ми вас розстріляємо, не виводячи з кімнати...

Шахай витримав павзу і лінькувато подивився
на того, що говорив.

— Я вам даю п'ятнадцять хвилин на роздум.
Замітьте собі — тільки п'ятнадцять хвилин. Всю
вашу зброю ешелъон мусить здати мені, а вас я
попрошу тоді їхати далі. Я — командувач цього
району. Через, — Шахай удав, що дивиться на го-
динника, — через дванадцять хвилин мої гармати
рознесуть усю станцію разом з ешелъоном. До-
рогу далі перегороджено.

— Ми не можемо здати цієї зброї — ми веземо
її, щоб здати там, де будуть розформовувати
нашу частину. Це — казенне майно.

— Я не випускаю нікого від себе із зброєю.

— Ми мусимо ще порадитись. Зараз прийде
наш полковник.

— Ви маєте ще дев'ять хвилин. Але потім —
буде пізно.

Офіцери не знали, що їм робити. Вони вже
погодилися з неминучістю і тепер лише хотіли
просити Шахая, щоб він їм залишив зброю для
самоохорони.

— Ніяких уступок, — сказав Шахай і встав із
стілця.

До кімнати забіг розхвильований Остюк. Він
став струнко перед Шахаєм і похапцем вимовив

кілька слів, дивлячися просто в вічі останнього.

— Пане генерале, гарматчики хвилюються! Вони не можуть довше чекати! Вони думають, що вас тут тримають!

— Дурниці,— одповів Шахай,— вони ж мають мого наказу. Хай почнуть тоді, як я наказав.

— Слухаю! Але дозвольте просити вас вийти на хвилину — там стоїть делегат від батареї.

— Хай зайде сюди,— вирішив Шахай, але, побачивши в Остюкових очах щось йому незрозуміле, не закінчивши фрази вийшов з кімнати. Остюк побіг за ним. „Тікаймо звідси,— прошепотів Остюк, на станції їм сказали, що нікого поблизу немає. Ще похлопають нас тут“.

Вони зустріли по дорозі роздратованого полковника, що закричав до них:

— Де він тут, самозванець!?

— Там чекає,— відповів Остюк,— я біжу за хлопцями.

Друзі повернули до якихось сінець, перебігли помешкання начальника Варварівки і вибігли до двору. На їхнє щастя, знову упав на землю туман. Вони бігли доти, поки не опинилися за насипом, де мали бути партизани. Там лежав Галат і стиха лаявся, погрожуючи комусь ручкою гранати.

— Де ж люди?

— Повтікали, гади, боягузи, сволочі!

Шахай і Остюк посідали коло Галата і засміялися...

ЧЕРВОНА АРМІЯ

Драматизована деклямація

Вищий Репертуарний Комітет до вистави дозволив 1/XI — 1927 р. за № 3916

СЦЕНА I

Трое Червоноармійців вартують біля кулемету

Перший.

Що ж, не довго вже нам ждати,
Ще година — й... будем спати...

Другий.

Будеш спати! — Спатимеш у бога!
Одступаємо: дорога, знов дорога.

Третій.

Ну, не спали день, не спали два, —
Виспишся колись за все, братва!

Перший.

Хоч би раз борщу наїстися дали б...
Та що борщу, хоч би хліб... Ех, хліб!

Другий.

Будеш їсти... Їстимеш у бога!
Одступаємо: дорога, знов дорога...

Третій.

Хліб! Що хліб? — Ще день не поїси...
Ти ж його не сів, не косив?

Перший.

Я б не сів, не косив, не убирав...
Я би спав, я б, братця, спав! Ех, спав!

Входить четвертий Червоноармієць. В руках тримає хліб.

Четвертий.

Полк уранці виступає із села...
Ця застава застається, як була!

(Павза)

Командир прислав вам на вечерю — ось.
Двадцять душ без хліба зосталось...
Двадцять душ без хліба зосталось — для
вас...

Наїдайтесь, хлопці, хоч в останній раз!
Прощайте... (Пішов)

(Павза)

Перший.

Ех! Хоч як треба пожерти...

(Павза)

Другий.

Так що, хлопці, доведеться нам сьогодні...
вмерти.

Третій.

Вмерти? Може я хоч ще... ні, так...

Полк виходить... Полк виходить...

А ми ж як?

Перший (роздирає хліб, їсть, плаче)

Хлопці! Товаришочки! Що ж ми!..

Другий.

Цить, суко! Жри хліб, як можеш.

Третій (очуняв).

Знімай патрони! Давай сюди, так вашу мати!

Чи помрем, чи ні — а я буду стрілять!

(Заходиться коло кулемета. Павза)

Перший (ще плаче)

Ех, хоч наївся востаннє!

Другий (заклопотаний)

Годин на дві патронів стане.

Третій.

Кинь хліб!

(Працює коло кулемета, закладає стрільну стрічку)

Так. Буде діло.

Перший.

Дивись там, щоб зразу не сіло.

Другий.

Ні, Петре, виходить, я брехав,—

Спатимеш, як зроду ще не спав.

Третій (мовчить)

Перший.

Братця, в кого є закурити?

Другий.

Що закурити! Якби... ще днів зо два пожити.

Третій (мовчить)

(Здаля чути стрілянину)

Перший.

Лягай, хлопці! Чуеш? Чуеш? Чуеш?..

Другий.

Лягай! Гей, чого ти там ще шаруєш?

Третій (мовчить)

(Павза. Стрілянина ближчає)

Другий (лє воду в кулемет)

Напийся ж водочки нашої совєцької востанне.

Третій (пошепки)

Ідуть! (Випростуються).

Ех, був я косар колись, і косив же я, так твою мати! Г-ех! (Береться за кулемет, раптом падає одинокий постріл,— 1-й підвівся, змахнув руками й упав).

Завіса або затемнення

СЦЕНА II

Офіцер і четверо білих салдат ведуть третього Червоноармійця Червоноармієць.

Ех, салдатня!

Куди ж ви мене ведете?

Салдат.

Чоботи скидай,
Матня!

Червоноармієць.

Ех ви, так вашу мать!
Трьох секунд не можеш подождать...

Офіцер.

Не разсуждать!
Ступай!

(Нічого з нього не зняли, женуть далі)

Червоноармієць.

Ну, стривайте ж, гади, скоро і вам край!
Всіх до одного перестріляєм,
Гадюки!

Салдат.

До стенки ставай!
Підніми
Руки!

Червоноармієць.

Хлопці, де ж ви, хлопці, о-о-о!
Рубайте їх, хлопці, братіки... рубай!...

Офіцер.

Нале-во! Смірна-а.
Стрельба
По куропатке...

Завіса або затемнення

СЦЕНА ПІ

Коли зводиться завіса або дається світло, стоять ті ж, що в сцені 2-ій.

Червоноармієць—коло стінки. Денікінці націлилися в нього. По-заду — Офіцер

Офіцер.

Атставіть!

(Салдати опускають рушниці)

Офіцер.

Землі вам треба? А на що шинель в землі?

Може б ви були б ласкаві, і шинель зняли?

(Робить жест. Салдати кидаються і знімають з червоноармійця шинелю)

Офіцер.

Смірна - а!

(Салдати шикуються)

Офіцер.

Стрельба па - а!..

(Салдати зводять рушниці)

Офіцер.

Атставіть...

(Салдати опускають рушниці)

Офіцер.

За землю ви б'єтесь? Чобіт не треба вам!

Може, хоч чоботи залишите панам?

(Робить жест. Салдати кидаються роззувати Червоноармійця)

Офіцер.

Смірна - а!..

(Салдати шикуються)

Офіцер.

Стрельба паа...

(Салдати зводять рушниці)

На сцену вбігає хлопець і хапає Офіцера за рукав

Хлопець (*засапався від бігу*)

Ваше благородіє! Ваше благородіє!

Офіцер.

Атставіть!

(Салдати опускають рушниці)

Офіцер.

Що там? Що за шпак?

Хлопець (*захекано*)

Ваше благородіє! Ваше благородіє!

Офіцер.

Та що, хам? Шляпо! Ганчірко! Бидло!

(За сценою тупіт. Чути, що хтось іде здаля)

Хлопець.

Ваше благородіє! Ваше благородіє!

Офіцер.

Що там? (*Загрожує наганом*). Застрелю шляпу!

Определьонно! Застрелю шляпу! Опре-
дельонно!

Салдат (що збіг на камінь і дивився вглиб)

Ідуть, ваше благородіє. Ідуть! Ідуть! Ідуть!

Офіцер.

Хто ідуть? Що ідуть? Кажи, вороно!

Салдат.

Тікаймо, хлопці! Ідуть! Дядьки ідуть!

(Кидає з брязкотом рушницю долі й тікає)

Офіцер похапливо зриває з себе погони. Другий з салдатів з брязкотом кидає долі свою рушницю й тікає. Хлопець нишком підійшов до Червоноармійця і щось йому каже. За сценою росте тупіт тяжких дядківських віг. Третій салдат з брязкотом кидає рушницю долі й теж тікає

Офіцер.

Нужно драпати, определьонно! Драпати нужно определьонно! (Зриває з картуза кокарду).

Четвертий салдат кинув гвинтівку і втік. Офіцер повертається на тупіт.

З-поза сцени виходять дядьки. Дядьки озброєні рушницями, косами, сокирами. Побачивши долі рушниці, кидаються їх позбирати. В цей момент Хлопець хапає одну з гвинтівок. Офіцер схопився тікати. Дорогу йому заступив Хлопець

Хлопець.

Держіть їх благородіє! (Він перепинив дорогу офіцерові гвинтівкою).

Офіцер.

Застрелю шляпу определьонно. (Стріляє з нагана, Хлопець поточився і падає).

Червоноармієць (*Очунявся остаточно*).

Гада держи! Держи гада! (Схопив Офіцера за руку, що в ній наган. Борня).

Дядьки оточили колом Офіцера і Червоноармійця. Зв'язали офіцерові руки на спині. Один з Дядьків знайшов офіцерові погони і колупає в них пальцем. Другий знайшов кокарду.

Червоноармієць.

Дядькове!

Дядьки, здригнувшись, звертаються до нього. Один упустив з рук погони, другий кокарду. Дядьки оточили Червоноармійця, що стоїть над трупом хлопця

Червоноармієць.

Ми билися за себе — і за вас.

Весь полк поліг — і ні один не втік...

Не в перший билися — і не в останній раз,—

За вас, батьки ви наші,— ви, Дядьки!

Пани в погонах золотих на вас ішли

Забрати землю, запрягти назад в ярмо,—

Тоді рушниці ми до рук взяли

І більше їх повік не оддамо!

Не оддамо рушниць, аж поки буде пан

Деся на землі знущатись над братами,

Бо ми — полки робочих і селян,

Сини Дядьків — і будемо з Дядьками!

Ми билися за себе — і за вас,

Весь полк поліг — і ні один не втік.

Не в перший билися — і не в останній раз,—

За вас, батьки ви наші,— ви, Дядьки!

ГАМБУРГ

Драматична сцена

Вищий Репертуарний Комітет до вистави дозволив I/XI — 1927 р. за № 3946

ДІЄВІ ОСОБИ

(Гамбурзькі повстанці, робітники)

Ельфріда (коротко — Фріда).

Старий Штіф.

Фріц — юнак.

Кабс — організатор.

Поважний робітник.

Вартовий.

Робітник.

Ще один робітник.

Післанець.

Кілька жінок-робітниць.

Місце дії: гостроверхий з черепиці дах, повернутий до глядача одним узбіччям. Нижче до нього тулиться рівна, позема площадка (пожежна). Лівобіч і правобіч — знову гостроверхі дахи. На кону — група Робітничих Стрільців. Декілька вместилося на узбіччі і через пруг даху стріляють — там, по той бік будинку, на вулиці, ворог. Стріляють рідко і влучно — економлячи набої. На площадці кілька жінок, що подають набої, держачи їх у фартухах. Тут же перев'язують ранених.

Як не гримлять випали стрілецьких рушниць, тоді чути здалеку торохкотіння ворожих кулеметів. Але це торохкотіння не заглушає балачок на кону

Ще як нема на кону світла, в темряві дзвінкий жіночий голос захоплено гукає:

— Ми перемагаємо!

Світло. Фріда, залігши на узбіччю, цілить через пруг, старанно вишукуючи собі мету. Це вона гукає ще:

— Ми перемагаємо!

— Пах! *(Це поруч неї стріляв старий Штіф і зразу ж клацнув замком, заганняючи чергову кулю).*

Фріда. Вони тікають! Дивіться — тікають! Ми перемагаємо!..

І зразу легко зойкнула, вхопившись за скроню. Її карабін падає з даху на площадку і вона сама посунулася з ним з узбіччя, сівши на площадці. До неї кинулися кілька робітниць

Поважний робітник *(з даху, обернувши голову вниз до площадки)*. Але ця перемога коштуватиме тобі життя...

Фріда *(встає, мацає чоло й дивиться на кров на пальцях)*. Ще трохи і саме в голову... *(Радісно)*. Пусте! Це лише подряпало! Я занадто перехилилася через пруг *(дає товаришкам вилупити й зав'язати собі голову)*.

Жінки. Будь обережна, Ельфрідо. Начувайсь. Хіба ж годиться таке?

Фріда. Пусте! *(Нервово сміється)*. Я навіть не встигла злякатися...

Фріц. Набоїв!

Жінки подають набої

Одна з жінок. Набоїв вже обмаль...

Поважний робітник *(до Фріца)*. Фріце, не гарячкуй. Ти добре влучаєш, але на тебе не напасешся набоїв.

Фріц. Ти краще скажи, що на мене не нападешся проклятих поліцаїв.

Фріда. Браво, Фріце! Бий проклятих поліцаїв! На кожного з нас припадає вбити принаймні сотню. Нас лише тридцять п'ять...

Поважний робітник. Нас вісім тисяч...

Фріц. Що з тих тисяч, коли на всіх три десятки рушниць. Ех, якби кулемет!

Фріда. Якби нам бомби, піроксилін! Висадити в повітря!

Фріц стріляє

Поважний робітник. Не гарячкуй, Фріце. Ти, здається, на цей раз не влучив?

Фріц (*крізь зуби*). Другим разом я на одну кулю насаджую п'ятьох.

Ще один робітник (*раптом*). Глядіть,— вони залишають вулицю. Тікають!

Поважний робітник. Вони купчать свої сили на північний Бамбек¹⁾.

Вартовий (*що стояв нижче, клацає замком*). Хтось іде. Стій!

Фріда. Та це ж Кабс! Товариші, іде Кабс...

Жінки. Його теж поранено. Йому пробито руку. Йому важко дряпатися сюди по драбинці. Треба йому допомогти.

Фріда (*зупиняється*). Як справи, товаришу Кабсе? Голос Кабса (*здаєку ще*). Добре!

Фріда. Перемагаємо.

Голос Кабса. Перемагаємо!

По драбинці видобувається т. Кабс.

¹⁾ Передмістя Гамбургу

Кабс. Перемагаємо!

Його оточують ті, що були на площадці, решта лишається на місцях

Кабс (*задиханий, говорить піднесено*). На Вагнерівській вулиці натрапили мисливський клуб — розбили! Маємо зброю, ми шпаримо їх з дубельтівок, як куріпок! Група Гартера вже залишила свої позиції й пересунулася наперед. Салдатів відкинуто до вокзалу — там їхній опорний пункт. Я прибіг попередити вас, товариші. Вам теж незабаром треба кидати це горище і перебігти до Пшенігсбушу¹⁾. Треба їх потиснути з цього боку.

Кілька. Потиснемо!

Жінка. Вас поранено, товаришу Кабсе?

Кабс. Дурниця! Вони покидали свої броньові авто. Шкода, що там попробовано шини. Надвечір ми мусимо вибити їх з вокзалу, і тоді — Гамбург наш.

Фріц. Гамбург наш! (*Стріляє*).

Фріда. Вся Німеччина наша!

Поважний робітник. Чи є вісті звідки?

Кабс (*не почув*). Забитиху вас нема? Порацених?

Фріда. Нема (*підтягнула свою закривавлену бинду*).

Кабс. Рольсфаген керує наступом у Хаммі¹⁾. Він з порожнім, без набоїв пістолем вдерся з двома товаришами до поліційного району і обеззброїв гурт поліцаїв. Тепер увесь район наш!

Вигуки. Молодця Рольсфаген! О, га!

¹⁾ Предмістя Гамбургу.

Кабс. Готуйтеся наступати. Нехай тільки прийде післанець від штабу...

Вартовий. Чи це не він? (*Приглядається*). Хтось біжить.

Всі і собі приглядаються

Фріц. Я готовий (*скочив з даху на площадку*). Аго, Штіфе, Блюме, не тратьте набоїв. Ми висадимо їх уже на вокзалі в спину поліцаям! В останні спини поліцаїв, яких я побачу за свій вік, чорт забори!

Фріда. Фріце, ти чуєш,— скрізь перемоги! Наші хутко наступають. Надвечір...

Фріц. Чув!

Фріда. І так скрізь. По всій країні наші зверху! Хамм наш!..

Фріц. І Шіфбек!

Фріда. І Бамбек!

Поважний робітник. А Берлін? (*Йому не відповіли*).

На площадку сходять нарешті чоловік, якого помітили. Він падає з ніг, чи то зморений, чи то поранений. Зовсім блідий.

В руках має зім'яті газети

Кабс. Ви з штабу?

Фріда. Наказ — наступати?

Фріц. Принесли наказ?

Робітник (*ледве говорить*). Н-ні... я... з-за... вокзалу... (*Сідає*).

Фріда. Що там?

Фріц. Як Заріччя? Як Ельба? Як міст?

Кабс. Міст зірвано, це я знаю... Вас поранено? Кажіть швидше, що принесли?

Робітник (*ще задихається*). Я продерся... через розстрільню... гналися...

Фріц (*нетерпляче*). Це потім розкажеш. Кажи — наступати? (*Ладнається вже йти*).

Робітник. От... газети... прочитайте...

Фріц. Та кому вона потрібна, твоя газета... (*Відштовхує її*). Кажи...

Кабс (*бере газету*). Сьогодні з Берліну... (*Читає, хутко її перегортаючи*) Що? Це не може бути... Як же так?... (*Вражений*).

Поважний робітник. Що там страшного?

Кабс. Це не може бути!.. Це не так...

Фріц і Фріда. А що?

Кабс. В Саксонії повстання не було. Уряд за-здалегідь наслав туди незчисленне військо... Бойові робітничі організації паралізовані... (*З одчаєм*). Шіфбек взято.

Фріц. Це брехня! Ще вчора казали...

Фріда. Це провокація! Навмисне, щоби демо-ралізувати наші загони.

Кабс. Це робітнича газета. Шіфбек вчора ввечері взяли.

Всі. Шіфбек взято...

(Всі сходяться до Кабса, почувши це жахливе повідомлення)

Розкидані голоси.

Шіфбек взято... Шіфбек взято... Шіфбек взято...

Кабс (*читає*). По всій Німеччині панує цілковитий спокій. В Любеку, Штетіні, Бремені, Хемниці ¹⁾

¹⁾ Міста в Німеччині.

робітники не виступили... На конференціях соціаль-демократи виступали проти боротьби. Загальний страйк зірвали соціаль-демократи. В Берліні заколоти попередило військо райхсверу. Скрізь спокій...

Фріда (*тужить*). Скрізь спокій!

Кабс. Тільки Гамбург виступив. Бамбек ось уже 60 годин безпрестанно б'ється. Робітники перемагають поліцаїв і військо. Треба гадати, що незабаром увесь Гамбург буде в робітничих руках... (*спустив газету*). Тільки Гамбург...

Всі. Тільки ми...

Кабс. Тільки ми б'ємося...

Фріда. Що ж це таке?

(Павза)

Фріда. Що ж це таке?

Голоси розбіжно.

Тільки ми б'ємося... Тільки ми... Тільки ми...

Фріц. Прокляття!

Всі скупчилися на площадці. Тільки старий Штіф не кидає свого місця за коміном і методично шле кулю за кулею. Його карабін, системи бравнінг, сухо тріщить при випалі

Фріда (*знесилено*). Що ж далі?

Поважний робітник. Чи ж битись?

Жінка. Для чого?

Поважний робітник. Як же битись, коли нас ніхто не підтримує?

Робітник. Коли й переможемо навіть, то це ж тільки Гамбург! Проти нас ціла країна...

Фріц. Ні — битись! (*Палко*). До загину! Тепер нам одно — смерть! Ми не можемо вернути до-

дому. Нас замордують. Краще загинути тут, ніж потрапити до рук поліцаїв.

Поважний робітник. Для чого ж все це? Для чого повстали? На вірну поразку.

Всі. Нас переможено...

Кабс. Ні! Нас переможено — хай... Але переможці — ми! Ми захопили Бамбек, ми захопимо й Гамбург. Дарма, що після того ми підемо навіть в запілля. Ми довели цілій країні, що ми можемо захопити місто до своїх рук. Нехай кожне місто має цей приклад. Нехай коштує це нам великих жертв, але моральна перемога за нами. Ми мусимо битися далі. Захопити Гамбург. Тоді повстане вся країна... Ми будемо битися далі!

Фріц. Битися.

Фріда. Брехня! Все це брехня. Я не вірю газеті. Її випускають соціаль-демократи. Німеччина палає в повстаннях...

Фріц. У наступ!

Кабс. Ждімо післанця з штабу.

Фріц. До чорта післанця! В наступ!

Вартовий. Післанець!

Всі глянули вниз

Вигуки. Швидше! Ми вже готові! Ждемо...

Фріда (*вхопила голову руками*). Все це брехня... брехня... брехня... Я не вірю...

Фріц. Ми будемо наступати.

Післанець. Всі кидаються до нього

Фріда. Ну?

Поважний робітник. Кажи!

Фріц. Наказ?

Кабс. З штабу?

Післанець. Розвіятись... відступати за річку... ховатися, хто куди може.

Фріда. А!.. (б'є післанця).

Всі кидаються до неї, вгамовують її

Вигуки. Що? Чому? Хто сказав?

Післанець (схопився за вдарене місце). Що ти робиш, скажена?!

Фріда. Провокатор!

Післанець. Це я? А!

Фріц. Хто тебе підслав? Хто тобі заплатив?

Післанець. Що? (вголос заплакав з образи). Нехай не побачу світа сонця!.. (Вихоплює револьвера й стріляє собі в голову. Але Кабс вчасно б'є його по руці і постріл хибить, куля не влучає в голову).

Деякий час метушня — заспокоюють Післанця й Фріду з Фріцем. На дахові лишився один Штіф, але й той припинив стріляти. Він обернув сюди своє обличчя, заросле білим волоссям, і дивиться

Поважний робітник (осторонь). Розвіятись... відступати... ховатися...

Жінка (біля нього)... Коли вже перемогли...

Фріц (гостро). Ми б'ємося далі! Ми здобуємо Гамбург!

Фріда (вона цілує післанця). Товаришу, хіба нас перемагають?

Післанець. Ми перемагаємо скрізь.

Поважний робітник. І відступати?

Післанець. Що вдіємо ми самі? Треба почекаати слушного часу. Вам наказ — відступати негайно. Скрізь уже відійшли. Вас можуть обійти і полонити. Загинете марно.

Фріц. І загинемо! Я б'юсь до останніх! Ми поляжемо тут, а не підемо в тюрму!

Кабс. Ні!— Ми підемо в тюрму.

Фріда. Що?

Кабс. Ми підемо в тюрму! Коли не судилося нам перемогти, то ми підемо в тюрму. І це буде наша перемога. Ми битимемося до останніх, але вмиремо тільки, як не буде вже порятунку. Нехай нас кидають в тюрму. Нехай нас мордують — це ще один поклик до революції. Але їм не вдасться полонити нас. Ми підемо в заплля — на день, на рік, на десятиліття — і ми вернемося на ці барикади. Вернемося і приведемо з собою не тисячі, а мільйони повстанців! Ми скоряємось перед наказом. Відступати!

Павза

Фріда. Ти правий, Кабсе... Ти правий, дорогий товаришу.

Поважний робітник. Ходімо.

Фріда. Нас переможено, але переможці — ми! Це не поразка. Це черговий переможний, хоч і не останній бій...

Кабс. Ладняйтеся! Ми сходимо всі разом, а на вулиці розлучаємося. Кожний прямує своєю дорогою...

Післанець. На Заріччя.

Кабс. Вирушай!

Всі по черзі сходять

Поважний робітник. Ми лишаємо зброю при собі (*пішов*).

Фріда. Це переможний, але не останній бій (*пішла*).

Фріц (*ховає карабін під пальто*). Я не перебив і половини належних мені поліцаїв. Другим разом я буду спритніший... Ходім, Штіфе... (*пішов*).

На кону лишається лише старий Штіф. Як усі пішли, він знову відвернувся, зліг на узбіччя — притулившись до коміну, і один по одному ритмічно випускає всі десять куль із свого карабіна-бравнінга. На відповідь сухим, неголосним випалом рясно співають кулі, линучи йому над головою. Один влучає в Штіфа і він скочується долі мертвий...

ЗАВІСА

ЗА ВСЕ

Був 1905 рік...

На копальні № 3 вже гомоніли й збиралися купками шахтарі. Нова зміна не лізла у копальню. З гуркотом летіли в безодню порожні кліті й підіймались догори кліті з мокрими, змореними й голодними шахтарями. Вони з гомоном виходили з кліті, приєднувались до якоїнебудь купки й напружено прислухались до промовців.

* * *

— А хто, значить, не з нами, хто не страйкуватиме, той хриstopродавець, за хазяїв він, і у шурх таке стерво, падло таке треба, щоб не поганив світу!

На вугільній вагонетці молодий, стрункий Митька. Голос дзвенить і рветься до стелі, слова б'ються об шибки й тонкою луною відлітають назад у напружений, стихлий натовп. Хвилясте волосся розкуйовджене, на обличчі рішучість, відвага.

Дивно.

Це говорить... Митька.

Той самий безтурботний п'яниця, що недавно ще за пляшку горілки залазив на найвищий ди-

мар, випивав цю пляшку, розкланювався й злазив на землю. Той самий веселий п'яниця, якого останніми роками майже не бачили тверезим, який ночував під парканами, пропиваючи всю здобуту каторжною працею „получку“.

Промовляє, правда, далеко не „красно“, але щиро, просто, від усього серця. Та шахтарям Митьчині слова здаються верхом красномовності і вони здивовано, штовхаючи один одного, шепочуться.

— Ну й говорить же, чортяка!

— Оце так Митька!

— Хто його й знав, що він вміє так говорити.

— Д-да. Насобачився.

— Усі, як один, хлопці! — промовляє з другого кінця „дядя Петро“, якого кинула партія на копальню.

— Усі, як один, товариші! Страйкуємо! Час уже вимагати свого. До боротьби, товариші!

— Страйкуємо! — реве натовп. Коло кліті червоний спітнілий вибійник Олексій. Напружуючи запалі, туберкульозною з'їдені легені, викрикує:

— Сили немає! Це ж що? Душогубство. Справжнє душогубство, кажу вам. Скільки гине нашого брата від самих завалів. Гинуть тому, що хазяї на кріпильному лісі кишені набивають...

— А допіру знову платню знизили, мало не на половину. Як же жити? Як?

— Страйкувати!

— Годі терпіти!

— Страйкувати!

Хтось маленький, з цапинячою борідкою, підвів чорну руку :

— Чекайте ! Страйкувати ? Воно, конешно, кому й як. А коли в мене сім'я ? Виженуть мене після страйку, куди піду ? Годі, хлопці. Давайте краще до роботи...

Замовк заглушений, спантеличений десятками обурених голосів :

— Проти нас ?

— Цить, суко ! За хазяїв руку тягнеш.

— Замовч, стерво !

— Зрадник !

— У шурх його !

Десятки рук схопили маленького шахтаря. Зблідлий від жаху, він тоскно скрикнув :

— Простіть. Та я... та хіба ж я... я ж...

І певно б кінчити йому своє життя на дні копальні, але до натовпу підскачів „дядя Петро“ :

— Киньте його, товариші ! Що ви робите ? Це не ворог нам, це лише несвідомий робітник. Киньте !

А коло копальні вже яструбами кружляли кінні стражники. І рвалися й ворочали кривавими очима коні. Гризли залізні мундштуки. Виблискувала зброя. У касарнях, розриваючись, грала труба.

* * *

Машина зупинилася біля копальні. З неї вискочив керівник — високий, тонкий поляк. За ним офіцер і декілька жандармів.

Керівник заклав руки в кишені й рівною ходою, як приборкувач у клітку до левів, увійшов „нагора“. Зупинився коло натовпу і, вловивши момент, коли промовець замовк, дзвінко і з штучним спокоєм вигукнув:

— Це що таке? Марш мені!

Але обурено заревли люди:

— До бісового батька!

— Геть!

Тоді керівник ласкаво й мирно заговорив:

— Братця! Це що ж таке? Бунт? Бунт, тоді, коли ворог загрожує любій батьківщині. Не гоже! Киньте! Мирно давайте...

Осікся. Просто в обличчя кинув йому Митька:

— Мирно? Мирно, гаде, говориш? А цих навіщо привів, коли „мирно“? — вказав він на жандармів.

— У шурх його!

— Годі з ним розпатякувати!

— Сюди його! — схопили керівника.

— Ето что? Ето что, мерзавци? — крикнув офіцер, — прекратіть! По местам...³ не договорив. Упав з розбитим вуглиною черепом. Постріли...

Сині мундири змішалися з натовпом. І за кілька хвилин обеззброєні скривавлені жандарми вже валялися долі.

— З „Наклонної“ демонстрація йде!

— Викидай прапор!

Високо заколихався червоний прапор.

— На вулицю!

— Хай живе революція!

А вулицею, відбиваючи кроки, тихо й погрозово йшли салдати.

Тьмяно виблискували багнети...

Вийшли з завулку на бруковану, велику вулицю назустріч демонстрантам з копальні № 3. (Друга частина рушила до демонстрантів з „Наклонної“).

— Стой!

Зупинились — груди проти грудей — шахтарі й салдати.

— Ряди здвой!

Молодий офіцер у поручницьких погонах крицевими, холодними очима вп'явся у шахтарів. Витримав павзу і підвів руку. Вигукнув, відбиваючи кожне слово:

— Сію ж мінуту прекратіть неурядицу, видать зачинщиков і марш по местам!

— Уперед, товариші!

— Сміливо!

— Не підемо!

— Свого вимагаємо!

— Уперед!

— Р-расходись! Стрелять будем.

Старий, виснажений шахтар кричав салдатам:

— Братця, товариші, невжеж на нас стрілятимете? Подивіться ж на нас,— хіба розбійники ми? Ми лише життя своє поліпшити хочемо... Салдати, братця!

— Расходись!

— Уперед! Нехай живе революція!

— К бою готовся....

— Салдати! не стріляйте на своїх братів та батьків!

— Разойдісь!

— Уперед!

— По бунтовщикам пальба, шеренгой... рота...

Павза... Страшна, довга павза. Хтось вигукнув:

— Братця. Невже стрілятимете?

— Плі!

Випал. Дим. Крики. Декілька шахтарів в агонії корчаться на землі. Старий шахтар затикає доло-нею рану, з якої чорним струмом (чорним, як і життя шахтарське, як і вугіль) б'є кров, і хрипко стогне:

— Салда... ти... що ви робите?

Упав. Розлютовано й рішуче, з грізними вигуками натовп рушає на салдатів.

— Плі!

Новий випал. Труп. Кров. Стогін. Ще й ще— випал.

І тоді натовп з несамоовитим жахом, з болем, одчаєм і лютістю кидається в завулки, в подвір'я,— куди можна, де є вихід. Із завулків вилітають вершники. Свистять, упиваючись в тіло, нагаї, шаблі... Падають, корчаться, дряпають у передсмертних муках землю шахтарі.

* * *

— Винь патрони...

Знову заклацали замки.

Здерев'янілі, бліді салдати з тоскними, повними жаху очима дивились у землю. Ззаду хтось тихо схлипував :

— О - споді боже мій... Д'што ж ет - то такое?

— Служба,— зідхнув бородатий, з ефрейторською нашивкою на погонах...

Кожний з салдатів відчував, що віднині ці трупи, ця кров, на віки чорною завісою оповиють їхнє життя.

Кожний з салдатів відчував, що віднині він кат, і де б не був він, що б не робив, ці трупи, ця кров до смерти не дадуть спокою.

— Молодци, ребята...

Відповіді не було.

Офіцер нахмурився, нервово тупнув ногою, але змовчав і, різко повернувшись, витяг бльокнот і пішов підраховувати кількість жертв, для рапорту.

Обов'язок свій він виконав блискуче і безумовно поручницькі погоні він скоро змінить на капітанські.

* * *

Ось він нахилився над красивою Катрею — визницею. Мертва... Записав.

Митька, закривавлений, з продіравленими грудьми, на мить розплющив очі. Простогнав від болю, але, побачивши поручника, напружився. Оглянувся. Поруч на землі валявся кинутий кимсь бравнінг. Перекинувся і стиснув бравнінг у руці. Потім зібрав решту сили й, рипнувши зубами від

болю, підвівся на лікті. Навів дуло в офіцера. Натиснув курок.

Постріл... Невдалий постріл... Куля свиснула повз вухо офіцера.

Поручник здригнувся. Митька знесило впав, очі йому знову заплющились. Конвульсійно хав пав грудьми повітря.

— А, сволоч!—вдарив його у бік офіцер.— Г-гадіна. Жів еще!

— Не моги біть єво...—суворо сказав хтось з салдатів,—уміраїть йон.

— Что!—офіцерові обличчя почервоніло.

— Мо-олча-ать!—обвів очима салдатів і різко крикнув:

— Іванов! Поді сюда!

З ряду вийшов маленький, злидений салдат. Узяв під козирок.

— Што прикажіте, ваше благородіє...

Холодно й жорстоко офіцер відрубав:

— Добей ету тварь! (указав на Митьку).

Салдат застиг. Очі йому розширилися від жаху й відчаю. Салдати глухо захвилювалися.

— Н-ну? Слишіш? Добівай!

Тоді маленький салдат впав навколішки й заридав:

— Не могу... не могу, ваше... сілушкі нету... поміраєть йон... не... не...

— Что-о?... Не подчіняться? Под суд...

Замахнувся і вдарив салдата. Від удара з салдатової голови впала просто в криваву калюжу шапка.

Салдат підняв її, але зразу ж з жахом відкинув. Зуби йому цокотали.

— Братци... шапка... шапка в крові... наша ж кров ста... наша, братци... Убивцями сталі...

Офіцер з презирством плюнув в обличчя салдатові.

— Сопляк, а не салдат. Вот как нужно расправятся с етой... і навів дуло у Митьчине чоло.

Хрипів і здригався Митька.

З лави виступив велетень з налитими кров'ю очима.

— Не могі дѣлать. Дай хоть помереть человеку.

Але офіцер натиснув курок, і Митька, здригнувшись, витягся.

І тоді велетень — салдат з кам'яним обличчям і божевільними очима — тихою ходою підійшов до офіцера.

— Мьортвих те мало? Мало? Мало люду ми здесь перебілі? Не напілся кровушкі... Іюдами сделал нас... Да нешто забудется ето? І ещо умірающево добівать? А, с-сука! Будя...

Судорожно стиснув рушницю. Глянув на офіцера, і від цього, повного нелюдської ненависти, погляду офіцерові зробилося моторошно. У роті відчувся могильний холод, і по спині забігали тисячі тоненьких голочок. Ніби загіпнотизований не заводив очей з салдата й мимрив:

— Петров... Петров... да ти... ти...

І тоді салдат, жорстоко усміхаючись, відступив крок назад...

Хруснуло щось в офіцерових грудях, з горла вирвався дикий крик і руки вхопилися за багнет, що поволі все глибше й глибше проколював груди...

— За всьо... За всьо...— тихо сказав саядат і, витягши закривавлений багнет, далеко відкинув рушницю.

Сідало сонце.

Німа й величезна мовчала копальня № 3. Скупіло поцілувало проміння трупи, залляті чорною, як шахтарське життя, як вугілля кров'ю.

— За все.

Німі й застиглі стояли салдати, і очі їм були скляні від жаху.

VIII

СТАРИЙ ПОБУТ

СУЧАСНА ПРИКАЗКА

Ви чули ту пригоду ?
В часи розливу рік
Попав у бистру воду
Нещасний чоловік.
В глибокім вирі б'ється
І тоне вже туй-туй.
До кума, що на мості,
Кричить : „Рятуй! Рятуй!“
А кум, що на поруччя
Поважно лікті спер,
Глядить критично : „Втоне,
Чи вирне ще тепер?“
Вкінці махнув рукою
І мовив лиш одно :
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно“.

Гай, гай ! Таких кумів нам
Не два, не три, не п'ять
В житті щодня, щохвилі
Приходиться стрічать.
Ти в горю, нужді б'єшся,
Мов риба у саку,

Працюєш, тачку тягнеш,
Мов панщину важку;
Тут сумнів мучить душу,
Що місце, то боляк,—
А він лиш критикує:
„Це зле“ і „це не так!“
За поміч і пораду
Він має лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили.
Спускайтеся на дно!“

І наш народ так б'ється
В матні вже много літ,
І хвилі напосілись
Його розмити слід.
А на безпечнім мості
Фалшивії брати
Стоять і ждуть чи може,
Щоб поміч принести?
Стоять і ждуть на хвилю,
Що брата проковтне,
Числять: тепер ще вирне,
Тепер вже чи й пірне.
На крик його й благання
В них слово лиш одно:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“

Та що це? Він не тоне,
Хапаєсь берегів.
Не слухає поради
Облесних ворогів;

І під ногами чує
Вже твердший, твердший ґрунт,
А ті на мості в репет!
„Це бунт! Це бунт! Це бунт!“
Під ними міст хитаєсь
І хвиля прясла рве,
І з моста крик лунає:
„Рятуйте, хто живе!
Рятуйте більшу власність,
Рятуйте панський лан!
Рятуйте трон і вівтар!
Давай обложний стан!“

А що, як Немезіда
Собі одного дня
Позволить жарт зробити
І ролі поміня?
На своїм ґрунті стане
Народ наш на ногах,
А супротивна хвиля
Піде по ворогах?
І ті, що нас із виру
Спасали мило так,
Самі скуштують троха,
Який то в мокрім смак?
Народ на їх благання
Їм відповість одно:
„Не тратьте, братця, сили,
Спускайтеся на дно?“ ..

ПАН І ІВАН В ДОРОЗИ

Ізійшлися пан з Іваном,
По світі мандрують...
Разом їдять, розмовляють,
Разом і ночують...

На кожному через плечі
Висить по торбині...
Лиш пан таки у чемёрці,
Іван — у свитині...

Ідуть вони дорогою,
Стали ночувати...
Аж пан собі задумує
Хлопа ошукати...

Та й говорить до Івана :
„Знаєш що, Іване :
Годилося б попоїсти !..“
— Та що ж ? Їжмо, пане !..

„Але знаєш що, Іване !
Починаймо з твої !
Як твоя буде порожня,
То тоді до мої“.

— Добре, пане,— Іван каже,
Зняв свою торбину...
На травиці зелененькій
Простелив свитину...

Попоїли таки добре:
Комаля здушили...
Рано встали й до снідання
Торбину кінчили.

Прийшов вечір. Знов у полі
Стали ночувати...
Вже панові свою торбу
Треба починати...

Але пан собі ні слова...
На землі лягає...
Кладе торбу під голови,
Хлопа замовляє...

— Щоби ти робив, Іване!—
Пан зачав питати:—
Якби тобі довелося
Таке поле мати? "

— А що ж, пане, я орав би,
Хлібом засівав би...
Та ходив би до Одесу,
Сіль і гроші мав би...

— „А от я не так зробив би...—
Пан почав казати:—
Я казав би на цім полі
Місто збудувати...

Там би в мене стояв палац...
Там підряд крамниці...
Там перекупки з булками...
А тут дві різниці...

От тоді приходь, Іване,
В мене балювати!.."
— Ет, спасибі,— Іван каже,—
Лучче будем спати!..

Незабаром коло пана
Став Іван хропіти...
Незабаром коло нього
Став і пан сопіти...

Тількищо пан заснув добре,
Іван підійнявся,
Та до панської торбини
І сам присотався...

То і курку, і печеню,
І кавалок кишки...
Все, що було у торбині,
Стеребив до кришки...

Пробудився пан раненько...
Пропаща година!
Хоче їсти сіромаха,
Та пуста торбина...

Розбуджує він Івана
Та його й питає...
А Іван стиснув плечима
Та й відповідає:

— А що ж, пане, таж ви вчора
Місто будували...
Тут стояло дві різниці!...
Там булки стояли...

А по місту, звісне діло,
Собаки ходили...
То вони ж то вашу торбу
Певне стеребили!“

Посвистав пан по торбині,
Нічого діяти...
„Вставай,— каже,— вже, Іване,
Підем мандрувати...“

Пішли вони, ідуть степом,
Тяженько зморились...
Аж на силу перед вечір
До села прибились...“

Ідуть вони в коловорот...
Аж блукає гуска...
Іван гуску та в торбину...
Є вже і закуска!

Бракувало тільки хати
Переночувати...
Але вони завернули
До пустої хати...

Прийшли собі, відпочили,
Гуску спорядили;
Спорядили, як годиться,
У піч посадили...

Аж пан знову замишляє
Хлопа ошукати...
Та й говорить: „Що ж, Іване!
Ми лягаймо спати!..“

Та кому із нас присниться
Кращая закуска,
То вже ціла тому завтра
Дістанеться гуска!..“

— Та як спати, то і спати,
Нічого діяти.
Постелив Іван свитину,
Та й лягає спати...

Серед ночі захропів пан,
Іван пробудився...
Із'їв собі цілу гуску —
Та й знов положився...

Рано будить пан Івана
Та давай казати:
Як то бог його до себе
Просив балювати...

Та якії там потрави
Йому подавали...
Та як його всі святії
Істи припрошали...

— Анї слова! — Іван каже, —
Ваша правда, пане!
Я сам бачив, як ви їли
Якісь марципани...

Та дивлюсь, що не голодні,
Маєте закуску...
Ті й сів собі коло печі
Та й стеребив гуску!..

— „Чи то ж правда?— пан питає,—
Всю із'їв, Іване?“

— Та аби я так здоров був,
Як всю із'їв, пане!

Димом здимів пан голодний,
А Іван озвався:
— Хотів когось пан ошукати,
Та й сам ошукався!

НА ПАНЩИНУ ХОДЖУ

Народня пісня

На панщину ходжу, ходжу
Ніде панам не догоджу.
Ходжу взимі, хожу вліті —
Не догоджу ніде в світі.

Ого, хлопці, ваші злидні :
Тра ходити за день три дні.
Як прийде понеділок,
Кожен знає своє діло :
Зачне сонечко сходити,
Ми приходим молотити ;
В понеділок колотаєм,
А в вівторок витрисяєм,
А в середу б'єм солому,
Опівночі йдем додому.

ОИ, ХВАЛИВСЯ СОЦЬКИЙ ЧИНОМ

Народня пісня

Ой, хвалився
Соцький чином,
А десяцький
Своїм сином :

„Бо я — соцький—
Маю чин,
А десяцький —
Ні по чім !

На хрестинах
Скрізь буваю,
Першу чарку
Випиваю,

Бо я — соцький
Маю чин,
А десяцький
Ні по чім!“

Становий
В село в'їжджає,
Його соцький
Зустрічає.

Бо я — соцький —
Маю чин,
А десяцький —
Ні по чім!

Становому
Не вгодив:
Зараз в морду
Заробив.

Бо я — соцький —
Маю чин,
А десяцький
Ні по чім.

БОЖИЙ ПРИКЛАД

— Працюй, Іване, пан казав,

І не вважай на втому :

Від бога нам такий закон

В його письмі святому.

— Аджеж сам бог шість днів робив,

Поки скінчив роботу,

Спочив же тільки в сьомий день

Від праці та клопоту.

Іван спинивсь на борозні :

— „То річ, моєпане, друга.

Одно — творити язиком,

А друге — перти плуга.

Але за прикладом святим

Я радий поспитати :

Скажіть же, що робив господь

В день восьмий і дев'ятий.“

СОЛОМ'ЯНИЙ ДІД

Щоб горобців шкідливих настрашити,
Догадливий хазяїн взяв,
Солом'яного діда приладнав
Та ще й лозиною неначе хоче бити.
Горобчики сміються у кутку,—
Вони, пройдисвіти, дізнались,
Що то химера, не злякались
І шкоду роблять у садку.
„Чи вам обридло в світі жити?“
Озвавсь пацюк: „он дід стоїть,
Лозиною вас хоче бить,—
Тікайте швидше, дуросвіти!“
А горобці кричать: „найшов дурних.
Ми бачили ще не таких :
У панському саду стояли генерали—
Та й тим на голову сідали,
А це солом'яник... Не боїмось,
Під носом пурхаєм і сміємось“.

ВЕДМЕЖИЙ СУД

Лисичка подала у суд таку бумагу,
Що бачила вона, як попелястий віл
На панській винниці пив, як мошенник,
брагу,

Ів сіно, і овес, і сіль.

Суддею був ведмідь, вовки були підсудки,
Давай вони його по-своєму судить

Трохи не цілі сутки.

„Як можна гріх такий зробити.

Воно було б зовсім не диво,

Коли б він їв собі м'ясиво“—

Ведмідь сердито став ревіть.

„А то він сіно їв“—вовки завили...

Він щось почав був говорити,

Та судді річ його спочатку перебили,

Бо він ситенький був, і так оприділили

І приказали записати :

„Понеже віл признався попелястий,

Що він їв сіно, сіль, овес і всякі сласті,—

Так за такі гріхи його четвертувать

І м'ясо розідрать суддям на рівні часті,

Лисичці ж ратиці віддять“.

ПРОФЕСОР ПШИК

Він професор був великий,
І наукою він жив,
Закопавшись у книги,
Працював невтомно він.

І збентежувало тільки
Трохи прізвище його :
Прозивався він професор ;
Прозивавсь кумедно — Пшик . . .

Ну, — та згодом він помалу
Раду дав собі і тут :
Нашукав якісь легенди,
В їх подлубавсь і знайшов :

„Пшик“ хоч прізвище й кумедне,
Та поважне, бо пішло
Від легенд давнеколишніх
Про старого коваля.

Цей хотів леміш скувати, —
На сокиру перевів,
А з сокири вже на швайку,
А із швайки вийшов — пшик !

Те знайшовши вияснення,
Гордий, він собі сказав,
Що із прізвищем він також
Є цілком націонал.

Вірив він в національне
Українське життя.—
„Тільки ж спершу відшукати
І дізнатись треба нам

„Про підстави історичні
Українським всім думкам,
Показать первопочаток
Відкіля усе пішло.

„А на це нам треба пильно
Дослідити корінь наш :
Відкіля, з якого ґрунту
Виріс він на божий світ.

„Із часів доісторичних
Треба вислід розпочать,
Пошукати давніх свідків
І розглянути усіх.

„Ібн - Фоцлана та Ібн - Даста
Критицизмом я пройму,
Покажу я, що таке
Наш уславлений народ“.

Закопався він у книги
І шукав, шукав, шукав...
Пролинули довгі роки
І сказав, зідхнувши, Пішик :

Пильнував я діла добре,
Та впевнився я тепер,
Що нічого ще не можу
Досі певного сказать.

„Бо Ібн - Даст — це всяке знає —
Був не наш, але араб,
А в арабів і культура
Не така, як у нас :

„Щоб писання ті арабські
Зрозуміти до пуття,—
Всю арабську культуру
Добре вивчить мушу я“.

Та й пірнув ізнов у книги
І гортав, гортав, гортав,—
Пролинули довгі роки
І сказав, зідхнувши, Пшик:

„Пильнував і тут я щиро,
Але знову бачу я :
Щоб арабську культуру
Зрозуміти до пуття,—

„Вплив культурний од народів,
Що з арабами жили,
На арабську культуру
Добре вивчить мушу я“.

Та й ізнову закопався —
З Палестини як почав !
Всі культури націй з сходу
Довго вчив професор Пшик.

І казав він часом: „Скоро
Я до краю вже дійду.
На підставі тих здобутків
Дух народній покажу.

„Покажу, як мусим жити
І які писать книжки,
Щоб народніми зостатись
І розвирися як слід“.

Так казав блідий і зсохлий,
Так казав професор Пшик;
А тим часом на Вкраїні
Темний дурений народ

Без книжок, без хліба й світу
Низько кляннвсь глитаям
І не знав, що десь працює
Рідний наш професор Пшик.

І не знав, та і до віку
Він не знатиме того:
Над культурою Іранців
Вмер професор, бідний Пшик.

Як умер — те невідомо,
Тільки люди брешуть, мов
Задавив його товстючий
Величезний фоліант.

ЦЕХМІСТЕР КУПЕР'ЯН

Облягали ляхи місто
Десь в часи Руїни,
Штурмували брами й мури,
Підкладали міни.

Боронилося козацтво,
Й міщани не спали,
День і ніч гриміли з мурів
Пушки й самопали.

Але Купер'ян цехмістер
Був за всіх завзятий,
Цеховому товариству
Нишком став казати :

Годі, братця, нам на мурах
Як сичі сидіти,
Покажім, що й ми, міщанство,
Не Страшкові діти !

„Вдармо ніччю на їх табор
З крутого байраку !
Згиньмо, або тих ляшеньків
Зотрім на табаку!“

Як згадали, так зробили,
Щастила їм доля,
І розбили вражу силу,
Як пух серед поля.

Радість ! Слава ! Крик і гомін !
Збираються в місті
Шевці, кравці, всякі справці,—
Не сто і не двісті.

І вітають Купер'яна
З його вояками
Як героя, всю дорогу
Всипали квітками.

А на площі чорна рада :
Взяли всі гадати,
Яку б тому Купер'яну
Нагороду дати ?

Одні кажуть : „чим він досі
Був у нас ? Цехмістром !
Тепер його за заслугу
Виберім бурмістром!“

Другі кажуть : „Що, бурмістром ?
Ми на це не згожі !
Най він буде комендантом
В огневій сторожі“.

Треті кажуть : „Ні, панове,
Іншу раду маймо,
Купер'яну від нумеру
По дукату даймо !“

„Ні, ні, ні! — реве громада
Одностайним хором,—
„За геройство гроші брати?
Ну, це був би сором!“

Знов незгода, знов гармидер,
Сяк і так міркують:
Що хто скаже, кличуть: „Славно!“
А інші кепкують.

Аж ось вискочив на лаву
Пузатий бурмістер
Та й закликав: „Най жие нам
Купер'ян цехмістер!“

„Дав нам бог такого мужа
Ворогів розбити,
Та не дав нам знать, яку б то
Честь йому зробити.

„Гроші дати — сором брати,
Та й ми ж бідні люди:
На уряд його поставить —
Іншим заздро буде.

„Поки він живий між нами,
То все нам завада,—
Тож, панове цехмістрове,
Ось моя вам рада:

„Зараз тут його убиймо,
На паль посадимо,
По смерті ж його оплачмо
І святим зробимо.

„І насиплемо над тілом
Могилу високу,
Будем поминки справляти
Два рази щороку“.

„Славно ! Славно ! Ог так рада !“
Всі враз загукали,
А цехмістра Купер'яна
Навіть не питали.

ПЕРУН І ВЛАДИМИР

(Перша пісня з твору „Хрещення святого Володимира“)

Цар Володимир сів на троні
В день свого патрона,
Вислав драба¹⁾ з тим наказом
До бога Перуна:

„Загними в сей день, Перуне,
Замість канонади!
Жаль набоїв,— адже в бої
Много їх пропàде.

„Загними в сей день, Перуне,
Замість канонади,
Та й прийди до мене випить
Чашку чоколяди“.

Драб прийшов до Перунович,
Стукає завзято,
Зараз дівчини питає:
„Чи дома пан тато?“

„Дома, дома, пане драбе,
В великій світлиці,
Сів з іглою на ослінчик,
Лата ноговиці“.

¹⁾ Драб — ракло, босяк, ланець.

„Шле вам цар наш, пане татку,
Царській привіти,
Маєте йому в цей празник
Трішки заgrimіти“.

Як почув се батько Перун,
Аж чоло нахмутив,
Люто скочив із ослінця,
Геть штанами шпурив.

„Радше пасти гуси в полі,
У болоті гнити,
Ніж у того Володимира
За бога служити.

„Плати мало, служба клята,
Праці до упаду,
А тут ще йому на празник
Виробляй параду!

„Бач, ось при останній бурі,
При тій блискавиці
Як на тее пропалив я
Діру в ноговиці.

„Мало плати, мало зривків,
І приносів мало,
Що хоч стане на капусту,
Не стає на сало.

„Ім печеню лиш у свято,
Воду мушу пити,
Ледве можу при тій службі
Жінку прокормити.

„Та й то лекціями більше
Мушу намагати,
По фізиці гімназістам
Години давати.

„Якби ще не перепало
Від селян копійки,
То не мав би я в неділю
Й на чарку горілки.

„До чого така робота?
Чорту на вечеру!
А на тую чоколяду
Я йому нас...*)

„Цар не цар, праздник не праздник,
Все мені одно!
Не хочу гриміть! Чи з того
Маю що? Г...*)

Драб стояв увесь затерплий,
Як короп у гречці:
„Що за мова, пане тату!
Спам'ятайтесь преці!

„Аджеж я у царській службі,
Так як усі люди;
Як я се скажу цареві,
Що вам за це буде?“

Та Перун як впав у лютість,
Посягнув у скриню,
Витяга на пана драба
Свою громовину.

Драб так довго не барився,
Вискочив дірою
Та й побіг до Володимира
З тою новиною.

„Ваша царська величність,
Доношу з покором,
Що того, що мовив Перун,
Повторити сором.

„Не гримить, на мене тюкнув,
Як на пса з-за плота,
На величність вашу ригнув
Гидку лайку з рота.

„Може цар ту чоколяду
(Мовив) сам зіжрати,
А йому на царську службу,
Вибачте, нас...*)

„Царський празник, мов, а бз...
Та йому одно,
І з царя йому цілого,
Вибачте, г...“*)

Як почув цар Володимир
Тее грубіянство,
Плюнув, вилаявся в матір,
А з ним і все панство.

Шле чотири поліцейські
До Перуна з гону:
„Припровадьте грубіяна
До царського трону“.

А як вийшли поліцайські,
Крикнув їм в віконце:
„Гей, лишіть його до завтра,
Нині ще не конче.

„Годі нині з грубіяном
Празник бунтувати;
Завтра йому всиплем бобу...
Вертайте до хати!

„Наплювать нам на його ті
Громовії стріли!
Маємо свої гармати,
Щоб нам заgrimіли“.

Вислав флігель - адъютанта
По штири батерії,
Щоб стріляли на вівти
При царській вечері.

Їли, пили, розливали,
А музики грали,
Аж міністри на животах
Пасів попускали.

Пили пиво, пили вина,
Їли м'ясо, тіста;
Не одному офіцеру
У швах мундур тріснув.

Верещали, танцювали
Довкола світлиці,
Піф, паф, пуф летіли корки
З пляшок, мов з рушниць.

Хто там був, той певно впився
І позбувся туги,
Ніччю ж кожного додому
Розносили слуги.

Переклад з чеської *І. Франка*

ПРИМІТКА.

*) Додержую точно тексту, як у Франка. Однак вважаю, що на естраді можна було б читати ці рядки цілком — цебто говорити ті слова, що їх мав на увазі автор: „насеру“, „насрати“, „гімно“. Щоб віддати слухачам ту думку, яку хотів висловити Франко і не зловжити брутальними словами, треба вимовляти ці слова стиха, не роблячи натиску.

Л. Б.

Оповідання про портрет Цісаря Франца - Йосифа I

У Молодій Болеславі жив собі папірник Петішка. Він поважав закони й з давніх-давен проживав проти казарм. У день народження цісаря й в інші царські дні виставляв він на своєму будиночку чорножовтого прапора й постачав для офіцерського зібрання паперові ліхтарики. Продавав також і портрети Франца-Йосифа для шинків молодоболеславської округи та для жандармських відділів. Постачав би він портрети монарха й для шкіл цієї округи, та на жаль його портрети не мали розміру, ухваленого від шкільної земської ради. Сказав йому про це одного разу земський шкільний інспектор в повітовій управі: „Дуже шкода, пане Петішко. Але ви хочете постачати нам пана цісаря довшого й ширшого, ніж пропонує постанова славної земської ради шкільної з дня 20 жовтня 1891 року. Постановою цією ухвалено мати пана цісаря трохи коротшим. Дозволено держати пана цісаря лише 48 сантиметрів завдовжки й 36 сантиметрів завширшки. Ви заявляєте, що маєте 2.000 портретів монарха. Не думайте, що втелюєте нам усяке барахло. Ваш пан цісар — це крам останнього

сорту й препаскудного виробу. Виглядає він буцімто ніколи не розчісував бакенбардів. На носу намазали йому забагато червоної фарби і до всього цього він у вас ще й косоокий“.

Повернувши додому, пан Петішка з обуренням сказав своїй жінці: „Отже з дідуганом монархом ми опинилися ні в сих ні в тих“.

А було це все перед війною. Коротко кажучи 2.000 портретів пана цісаря залишилось у пана Петішки на шиї. Коли почалася війна, пан Петішка дуже зрадів, бо мав велику надію, що все ж таки він здихається цього краму. Він розвісив портрети кровожерного дідка у своїй крамниці і написав:

ВИГІДНА КУПІВЛЯ. ЦІСАР ФРАНЦ-ЙОСИФ І ЗА 15 КОРОН

Продав шість штук. П'ять до казарм, щоб ці літографовані плякати останнього Габсбурга збуджували у вояків хоробрість, а одного купив старий Шіпр, власник тютюнової крамниці. Цей австрійський патріот виторгував портрет за 12 корон й ще до того ж додав, що це грабіжництво.

Війна тривала, але пан цісар якось ішов поганаенько, дарма, що пан Петішка звернувся по допомогу до газетної реклями. Він замовляв і робив оголошення про пана цісаря в „Народній політиці“ і в „Голосі народу“:

ПІД ЦЮ ТЯЖКУ ДОБУ ЖОДНОЇ ЧЕСЬКОЇ РОДИНИ
НЕ ПОВИННО БУТИ БЕЗ ПОРТРЕТА МОНАРХА-
ВЕЛИКОТЕРПЦЯ ЗА 15 КОРОН

Замість замовлень дістав пан Петішка запрошення зайти до повітової управи, де йому заявили, щоб він надалі в оголошеннях уникав висловів: „тяжка доба“ і „великотерпець“. Натомість йому запропонували вживати слів „славетна доба“ „непереможний“, бо інакше матиме він через це неприємності. Отже далі він давав таке оголошення:

ПІД ЦЮ СЛАВЕТНУ ДОБУ ЖОДНОЇ ЧЕСЬКОЇ
РОДИНИ НЕ ПОВИННО БУТИ БЕЗ ПОРТРЕТА
НАШОГО НЕПЕРЕМОЖНОГО МОНАРХА ЗА
15 КОРОН

Але й це все ні на кого не впливало.

Він одержав лише кілька грубих листів, де незнайомі автори по-приятельському радили йому повістити пана цісаря там, куди лише пан цісар пішки ходить, та покликали його до повітової управи, де вартовий комісар його повідомив, щоб він стежив за оголошенням урядового бюро преси й, стилізуючи свої оголошення, ними керувався.

— Росіяни в Угорщині, вони давно вже здобули Львів, обложили Перемишль. При такій ситуації, пане Петішко, не кажуть — славетна доба. Це виглядає як жарт, глузування, іронія. За такі оголошення ви можете опинитися в Градці перед військовим судом.

Пан Петішка пообіцяв надалі бути обережнішим і склав таке оголошення:

15 КОРОН ЗАЛЮБКИ ОФІРУЄ КОЖЕН ЧЕХ АБИ
ЛИШЕНЬ ЗМІГ ПОВІСИТИ У СЕБЕ НАШОГО
СТАРЕЗНОГО МОНАРХА

В місцевих газетах цього оголошення не взяли.

— Чоловіче!— вказав йому адміністратор однієї газети,— ви напевне не бажаєте, щоб усіх нас розстріляли.

Пан Петішка схвилюваний повернув додому. В крамниці за прилавком валялися пакунки запасів старого монарха. Пан Петішка спересердя копнув їх ногою і сам злякався свого вчинку. Поглянувши пильно навколо себе, він заспокоївся лише тоді, як пересвідчився, що ніхто цього не бачив. Мелянхолійно почав він стирати порошок з пакунків і помітив при цьому, що деякі з них вогкі і взялися цвіллю. Ззаду сидів чорний кіт. Не було ніяких сумнівів, хто винен у вогкості пакунків. Щоб одвернути від себе підозріння, кіт почав муркотіти. Пан Петішка шпурнув мітлою в державного зрадника й кіт замовк.

Розлютований папірник побіг до своєї квартири й напосівся на дружину: „Цю тварюку геть з хати! Хто тепер купуватиме пана цісаря, коли його залив оцей котяра! Пан цісар узявся цвіллю! Тепер доведеться його сушити, хай його чортяка візьме!“

Пообідне спання пана Петішки, доки дружина заступала його в крамниці, було дуже неспокійне. Йому верзлося, що по чорного кота прийшли жандарми й що цього кота разом з ним ведуть до військового суду. Потім йому здалося, що кота і його засудили до кари на горло, при чому попереду мають повісити кота, а він, Петішка, страшенно лається перед судом. Він, перелякавшись, скрикнув і, прокинувшись, побачив біля себе свою дружину, що докірливо казала йому: „ради бога, що ти говориш! Крий боже хтось почує отаке від тебе“.

І хвилюючись вона розповіла йому, як пробувала сушити пана цісаря в садку, і як якісь хлопці шпурляли камінюки на ті портрети і що вони тепер як решето.

Виявили ще й іншу шкоду. На один портрет, що сушився на траві, посідали кури і, перетравляючи там страву в шлунках, пофарбували бакенбарди пана цісаря на зелений колір.

Пан Петішка був у розпуці. Увечері в винарні він говорив про ті труднощі, які має від пана цісаря.

— Пустіть їх дешевше,— порадив йому винарник,— тепер злиденні часи. Он Горейшек продає вже свою парову молотарку на 300 корон дешевше ніж торік. Така ж сама штука й з паном цісарем.

І тому пан Петішка написав нову рекляму, помістивши її у вітрині свого закладу:

ЧЕРЕЗ ГОСПОДАРСЬКУ КРИЗУ РОЗПРОДУЮ ВЕЛИ-
КУ ПАРТІЮ ПРЕКРАСНИХ ПОРТРЕТІВ ПАНА ЦІСАРЯ
ЗАМІСТЬ 15 КОРОН ЛИШЕ ПО 10 КОРОН

Але, як і раніше, не було руху в його крамниці.

— Ну, як з паном цісарем? — питався знайомий винарник.

— Кепсько... — відпові впан Петішка. — Немає ніякого попиту на пана цісаря.

— Знаєте що, — сказав йому по-щирості винарник, — поки не пізно спродайте його за всяку ціну.

— Я ще почекаю, — відповів пан Петішка.

А на портретах пана цісаря тим часом продовжував справляти посіденьки чорний невихований кіт... За півтори року взявся цвіллю й найспідніший пакунок з паном цісарем. Народи Австрії тим часом розлазилися й ситуація була пре-паскудною.

І ось нарешті пан Петішка взяв папір та олівець і з тяжким серцем вирахував, що так він не забагатіє, але як він продаватиме пана цісаря по 2 корони, то все ж таки він зароблятиме корону на штуці.

І він зробив доцільну рекламу. Він повісив один портрет у вітрині і під ним написав:

ОЦЕЙ СТАРЕЗНИЙ МОНАРХ ПРОДАЄТЬСЯ ТЕПЕР
ЗАМІСТЬ 15 КОРОН УСЬОГО ЛИШЕ ЗА 2 КОРОНИ

Того ж дня перед крамницею пана Петішки зібралася група молоді Болеслава подивитись, як несподівано впади акції габсбурзької династії.

Але чі прийшли до пана Петішки жандарми, а там пішло все дуже швидко. Крамницю запечатали, пана Петішку посадили і віддали потім під військовий суд за порушення громадського ладу й спокою.

ДО ЗБІРКИ

Розпочинаю цю збірку матеріалів для театру малих форм і естради — двома рядками з віршу Василя Блакитного. Як читач вже й сам бачить, ці два рядки надзвичайно вдало визначають, яку велику роль покладав наш небіжчик-комунар на письменство легкого жанру, на сатиру й гумор. Звісно значіння легкого жанру за цей час не тільки не зменшилося, а навіть збільшилося й увесь час невпинно зростає.

Адже разом з будівництвом нових заводів, шахт, Дніпрельстану разом з розгортанням колгоспного будівництва на селі невпинно зростає жадоба трудящих до розваги, до мистецтва, до культури. Споживач мистецьких творів — робітник та колгоспivecь, наймит ставить дедалі більші вимоги й разом примушує мистецьких робітників пристосовуватися до споживача організаційно. Мало того, що книжка наша лежить й читається по великих бібліотеках, робітничий споживач вимагає, щоб книжка прийшла до нього — і справді через малі бібліотечки по червоних кутках через тисячі пересувок, через „самоходи“ проходить книжкова продукція до робітника на

підприємство. Така ж вимога стоїть і перед театром, в усіх його видах, в тому числі й перед естрадою. Просунути свою продукцію до тих місць, де споживач швидше й легше знайде її присунутись до малого клубу, до червоного кутка в гуртожитку, до підприємства, от велике завдання, що стоїть нині якнайгостріше.

Друга вимога, що її вже виразно поставив споживач до театру малих форм й естради — це злободенність. Адже ясно, що мала сцена й естрада повинні геть далеко випереджувати звичайний театр з рампою й суфлерською будкою, щодо виявлення сучасних тем, щодо відбивання поточного моменту. Коли вважати, що драматург мусить виношувати свій твір не менше як рік, то, орієнтуючись тільки на велику п'єсу, ми неминуче спізнятимось в театральному мистецтві на один рік. А скільки важливих подій приносить нам кожен рік, навіть кожен місяць, що їх так потрібно продемонструвати... через найпопулярніше мистецтво — мистецтво театру!

Отож цілком ясне завдання для театру малих форм і естради бути легкою кавалерією, бути передовим, що повсякчас пильно стежить за політичними вимогами життя й відбиває їх.

На жаль такий заклик до поетів, що його написав В. Блакитний 1920 року:

„Сюди письменники — співці
Продайте кобзи, флейти, ліри
(як знайдуться на них купці)
— І в стан веселої сатири.

... Сипнути ворогові приском
Гарячих іскор — по очах,
Та так, щоб в землю врився писком,
Й, оскаженілий, шкабарчав...

не одержав ще свого здійснення. Радянські письменники, а особливо українські, ще дуже мало працюють коло легкого жанру. Принаймні театрові малих форм „Веселий Пролетар“, а також редакторам журналів, що містять такі твори, доводиться прикласти великої праці, щоб знайти щось придатне до сцени.

До збірки увійшли речі найрізноманітніші щодо форми. Деякі вже мають певну театральну форму й написані як театральні малюнки на 1 картину, інші написано для спеціального естрадного виконання, як райок „Абонуємось“ або частушки.

Більшість же матеріалів подано в формі звичайних літературних речей — фейлетонів - гуморесок й їх виконувати можна по-різному. Можна виконувати в такому вигляді, як тут подано — читати, або, як кажуть, деклямувати, а можна ще й пристосувати до певного театального чи естрадного лицедійства, цебто грати.

З-поміж фейлетонів мусимо виділити кілька видів: одні написані в розмовній формі, або в такій формі, що наближається до розмовної, до діалогу, другі написані як розповідь, говоріння (райок) одної людини, як розповідання автора (чи конференсьє) перед читачем чи глядачем.

До першого виду гуморесок належать гуморески „Свиня“, „Несподівана зустріч“, „Обивательське

ратау“, до другої належить „Людину шкода“, „Лист до редакції“, „Сумніваюся“.

До кожного з цих видів гуморесок треба прикладати особливі методи виконання. Дуже легко буде фейлетони першого виду пристосувати до маленької сцени на дві особи. От, приміром, фейлетон „Свиня“ можна подати як розмову двох робітників заводу під час обідньої перерви. „Обивательське ратау“ само проситься на сцену, як розмова двох (переляканих обивателів). В обох випадках, осіб, що виконуватимуть певні ролі, треба загримувати й навіть подати на сцені (естраді) якусь мінімальну театральну обстановку.

Щоб театралізувати такі фейлетони, треба голвне — ясно визначити характеристики тих осіб, що мають виконувати ролі, і втілити їх у певні форми. Треба також вигадати, з якого приводу почали ці двоє (чи більше) дієвих осіб розмовляти. На театральних малюнках „Гнатко-бузотьор“, та „Ділова робота“, що їх узято з репертуару театру „Веселий Пролетар“ — дуже ясно можна бачити, як робити такі малюнки. Адже ці сцени також перероблені з фейлетонів. В деяких випадках до двох розмовників треба додати ще третього, що говоритиме від автора — конференсьє. От хоч би у фейлетоні „Товстий та тонкий“).

Ці ж фейлетони можна також виконувати як розмови двох штукарів, що вийшли на сцену смішити публіку. Таких штукарів ми найчастіше зустрінемо в цирку, вони в рижих перуках і в кольорових смішних убраннях. Один завжди вдає

дурника, що відповідає не до речі, що не розуміє найпростіших істин, а другий, звичайно, резонер, цебто говорить, нібито, розумні речі.

Фейлетон другого типу написано так, що їх треба оповідати одному чоловікові. Найважливіше тут вміло підійти до глядача, щоб справді це було живе оповідання, а не деклямація, а не читання. От, приміром, в фейлетоні „Людину шкода“ з самого початку читцеві треба викликати симпатію і до себе і до твору, який він читає. Нехай глядач справді переконається, що чтець дбає за п'яних. Потім, коли виявляється противне — це буде смішно. Такий фейлетон наближається до райка, Олафа Кракена, „Абонуємося“.

Схожий до цього фейлетон „Лист до редакції“ Антоші Ко. Його також треба читати так, щоб читач відчув близькість до читця. Але центральний фокус цієї речі вже в іншому — в повторенні через певні інтервали одного мотиву — (адже я знаю, що земля крутиться навколо сонця і т. ін.). Чтець має напочатку підкреслити це повторення, а пізніше, коли слухач вже звик до нього треба щоразу міняти інтонацію. Теж саме сказати можна про вірш І. Микитенка „Маком сіли“.

У збірці багато є віршів. Здебільшого, подано тут вірші придатні в цілому, або частково до колективного читання, як от „Червона армія“, „Авто“, „Донбас“ і т. ін.

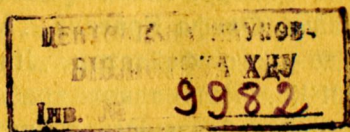
Пристосовуючи окремі твори до виставлення, варто намагатися включити до інших елементів театрального виявлення й музику.

Чи можу я похвалитися, що зібрав до цієї книжки всі види естрадних форм, чи хоч більшість з них? Аж ніяк. Навпаки, здаю до друку збірку твердо переконаний, що це є тільки матеріал, який наближається до естради, що тут більшість творів деклямаційні, писані для читання.

Знову доводиться скаржитись на письменника, що не прагне до цього легкого жанру, знову доводиться нагадувати заповіти Василя Блакитного, що весь час закликав письменників до цього жанру.

Л. Болобан

1 липня 1930 р.

ЗМІСТ

I. ПЕРЕМОГИ Й ТРУДНОЩІ

	Стор.
І. Кулик. Пісня	7
Л. Чернов. Червоноармійський марш	10
М. Кольцов. Про п'ятирічку за вісім років	14
Микита Кришкін. Товстий і тонкий	18
С. Пилипенко. Ворона й миша	21
Грамен. Свиня	23
І. Микитенко. Маком сіли.	26
П. Мельник. Голова	28
І. Микитенко. Уривок з п'єси „Диктатура“	31
В. Басок. Рушай на врожай!	41
М. Бабицький. Добрі наміри	45
М. Й. Сумніваюсь...	48
М, Скуба. Пісня про авто	53

II. ЗАВОДСЬКЕ

В. Лебедев-Кумач. Як це буває	59
Ю. Смолич. Чотири кочегари	61
П. Мельник. На 100.	77
Май-Дніпрович. „Сатана“	79
С. Голованівський. Донбас	86
Б. Левін. Найкраща агітація	90
Лекція	91
В. Іванов. Пошились у дурні	95
Мик. Б. Непорозуміння	97
Вихід	99
Цілком точно	101

	Стор.
Н. Бортник. Гнатко - бузотьор	102
Олаф Кракен. Абонуємось	106

III. БЮРОКРАТ

Б. Самсонов. Про кам'яного діловода	113
Батрак. Лисиця й пес	116
С. Чмельов. Несподівана зустріч	118
В. Лебедев-Кумач. В гостях у зава	121
О. Безіменський. Монолог Пришлецова	123

IV. ОБИВАТЕЛЬ

Г. Мон. Записки переляканого вщент обивателя	135
В. Чечвянський. Обивательське ратау	139
С. Чмельов. Перший лист	143
М. Зощенко. Гірко	146

V. НАШ ПОБУТ

В. Чечвянський та Ю. Гедзь. Хитрий лікар	153
М. Гаврилов. Людину шкода	158
М. Гаврилов. Психологічна історія	161
Остап Вшиня Гвалт	165
В. Чечвянський. Ділова робота	168
✓ М. Зощенко. Літній перепочинок	172
С. Вихід	176
М. Т. Професор і поденниця	177
С. Ч. Підхід	178
Антоша Ко. Лист до редакції	180

VI. ЗАКОРДОННЕ

Л. Чернов. Доляр	187
О. Кракен. Полька - пілсудка	192
Гаско. Востанне	195
М. Куліш. Легенда про Леніна	197
А. Любченко. Вибух	202
Майкл Голд. Химерний похорон у Браддоку	207

VII. РЕВОЛЮЦІИНЕ МИНУЛЕ

Стор.

Т. Масенко. Баляда про Івана Базарного	213
Ю. Яновський. Білогвардійський ешелон	215
М. Йогансен. Червона армія	219
Ю. Смолич. Гамбург	228
Л. Скрипник. За все	239

VIII. СТАРИЙ ПОБУТ

І. Франко. Сучасна приказка	251
С. Руданський. Пан і Іван в дорозі	254
На панщину ходжу	260
Ой, хвалився соцький чином	261
В. Самійленко. Божий приклад	263
Л. Глібов. Солом'яний дід	264
Є. Гребінка. Ведмежий суд	265
Б. Грінченко. Професор Пшик	266
І. Франко. Цехмістер Купер'ян	270
К. Гавлічек-Боровський. Перун і Владимир	274
Я. Гашек. Оповідання про портрет цісаря Франца - Йосифа I	280
До збірки	287

СТРАШНИ НАУКОВА
БИБЛИОТЕКА
—
—
—
—

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

Ціна 1 крб 60 коп

